

Heinrich Krump

1936. aasta kevadel.

Sel kevadel sain Kohtla VI kl. algkooli esimeses klassis õppida ainult kuu aega, jüripäevast alates kuni koolivaheajale jäämiseni lehekuul.

Oma kooliteed alustasin tegelikult 1935. aastal, meie eelmises elukohas, Sõmeru vallas Rakvere lähedal asuvas Kaarli - Raudlepa kolmeklassilises algkoolis.

Üks klassituba, üks õpetaja kogu kooli peale, Leeni Kinger. Ainult laulmistundides saatis harmooniumil õpetaja abi-kaasa, erukolonel (erupolkovnik), kelle juhtimise all 7-s jallaväepolk Lõuna-Eestis sõdis ja selle vabastas. (Mõeldud on Vabadussõda).

Kunagi varem õpetas noore mehena Kaarli-Raudlepa algkoolis ka tulevane kirjanik Jüri Parijõgi, kes juulis 1941.a. Tartus mõrvati.

Selle kooli kasvandik ja lühikest aega minu koolivend on ka tuntud astrofüüsik Harri Oiglane.

Ületulek Kohtla kooli läks mul kergelt, sest siin õppisid ees juba minu lulletütred Armilde (I kl.) ja Ella (IV).

Samuti nagu esimene kooliminekupäev Kaarli-Raudlepa algkooli, nii on aastakümnete järel mees püsinud minek esimest korda Kohtla kooli.

Sammudes roobasteed pidi Roodult Kohtla mõisa poole, kus endises sakste härrastemajas asus tollal Kohtla VI kl. kooli õppehoone, silmitsesin uudistavalt kõike enda ümber. Pea kohal sinetas pilvitu taevas ja ei aimanud tol ajal keegi, veel vähem minusugune esimese klassi juntsu, et juba nelja kuu pärast kõlab kusagil eetrisse kutsung = Kataloonia kohal on pilvitu taevas =. Kutsung, mis oli signaaliks algavale kurbmängule esialgu ühe rahva ajaloos, kuid ka eelmänguks sellele, mille tagajärgi eesti rahvas veel praegugi oma nahal tunneb.

Kahel pool roobasteed paikneval puisniidul pakatasid puudel ja põõsastel kevadmahlu täis pungad, nende ümber õitsesid segamini valged ja kollased ülased ning nurmenukud juba haljendama kippuvas kamaras. Õhk oli täis mesilaste ja teiste putukate kiirustavat mitmes häälevarjundis suminat, millele lisandusid kohalesaabunud kevadekuulutajate lõbusad trillerid.

Jõudes raudtee- ülesõidukohalt üle, kulges edasine koolitee männiku kaitsvas varjus. Esimesel majal raudtee lähedal teest vasakut kätt ilutses silt: KAUPlus ja veidi allpool: Omanik H. Kanniste.

Käisin minagi hiljem korduvalt selles kaupluses, siis kui saadeti midagi ostma või kui õnnestus emalt mõned sendid välja nuruda. Edasi paistis vasakul inglastele kuuluva õlivabriku töötajate jaoks asutatud velskripunkti hoone, paremal tööliste elamud ja Mätliku õllepood.

Männiku kõige kaunimasse kohta olid vabrikuomanikud lasknud endale elamiseks ehitada luksusliku elamu. Elamu vastas üle tee sätendasid päikesekiirtes neile kuuluvate triiphoonete klaasid.

Koolimaja ees ootas mind lulletütar Armilde, kes võttis enda hooleks minu edasise juhendamise sel mälestusväär-

sel päeval, mil ma esimest korda astusin üle klassiruumi viiva uksele.

Helisev koolikell kuulutaski uue koolipäeva algust... Seisin ukse kõrval ja ootasin, nagu ka kõik pinkides istuvad õpilased, õpetaja saabumist. Ta ei lasknud ennast kaua oodata. Kärnel sammul astus oma laua poole keskmist kasvu noorepoolne naisterahvas, vihikupakk käes.

Nii kohtasin ma esimest korda õpetaja Salme Papsteliga. Lubanud püstitõusnud õpilastel istuda, istus ka õpetaja Papstel ise laua taha. Mind polnud ta veel märganud, sest oma lühikese kasvu tõttu ei paistnud ma ka seistes temale silma. Asja lahendas lalletütar Armilde: "Õpetaja! Meil on klassis uus õpilane!" Alles nüüd silmas õpetaja mind. Astusin laua juurde ning ulatasin talle eelmisest koolist saadud tunnistuse. Lugedes tunnistuselt minu nime, küsis õpetaja minult, et kas olen Armildele sugulane? Vastasin, et Armilde on minu lalletütar. Seejärel käskis õpetaja mul minna istuma ahjupoolsesse ritta, esimesse pinki, vabale kohale.

Emakeele tundi alustas õpetaja kohe minust peale. Kutsus minu tahvli juurde, ütles paar lauset ette, mina kirjutasin need tahvlile. Õpetaja vaatas minu kirjutatu üle ja tema arvamus on mul tänaseni meeles püsinud: "Õigesti kirjutab, aga käekiri on vilets".

Eks see vilets käekiri rikkus minu hindeid tunnistusel ka kooli lõpetamisel 1941. aastal, kus heade ja väga heade hinnete hulgas "ilutses" ainuke rahuldav ja selleks oli ilukiri.

See esimese kooliaasta viimane kuu kulus põhiliselt tutvumiseks kaasõpilastega, õpetajatega, ümbrusega. Oma pinginaabri nime sain teada juba esimesel tunnil. Tema nimi oli Ado Reinberg. Vähehaaval lisandusid teiste kaasõpilaste, samuti õpetajate nimed. Tol ajal oli koolijuhatajaks Julius Reineberg ja kolmandaks õpetajaks Aleksander Asi.

Kohtla kooli õpilased ja õpetajad 1936. a.
kevadel.

Esimeses reas kolmas H. Kruup, järgmine
pinginaaber A. Reinberg

1936 - 1937. kooliaasta.

Sügisel teise klassi minnes olin enamusele klassikaaslastest poistele juba omaseks saanud. Ühised mängud vabal ajal Nõmme männikus, ujumine jões ja vähipüük urgastest, millega mul varem polnud võimalust tegelemiseks, kõik see liitis meid ühiseks sõbralikuks pereks. Praeguse Kohtla-Nõmme asula kohal, Eduard Vilde nim. klubist alates kuni Nurga-Ruubeni taluni, laius tollal lage väljak, mille keskel üksikuna lösutas kunagise tõrvavabriku mahajäetud, pooleldi lagunenud hoone. Sellele väljakule olid õlivabriku (Gold Fields) inglased omanikud rajanud golfiväljaku, kus nad siis tihtipeale oma aega golfimänguga viitsid. Meile poistele pakkus suurt lõbu passida väljakuäärses männikus, kuhu sageli "eksis" tugevast löögist õhkutõusnud pall, et see siis vaikselt tasku sokutada ja minema hiilida. Kui pallid liiga sageli kadunuks jäid, palkasid inglased paarikümne sendi eest mõned poisid, kes siis jälgisid, et keegi palle sisse ei vehiks. Üks sellistest pallipoistest oli Saat Voldeemar, kes vahetevahel mõne palli ka oma tasku "unustas".

Esimene nädal koolis kulus kogu kooliperel koolimaja ümbruse ja ümbritseva suure pargi korrastamiseks. Kogu pargialune riisuti lehtedest ja muust prahist puhtaks, lehed kanti kompostihunnikusse, muu praht põletati. Vajaliku tööriista võttis enamus õpilastest kodunt kaasa. Kellel midagi kaasa võtta polnud, need tassisid prahti kokku ja põletasid. Kellelgi ei tulnud säärast mõtet, et tööd lohakalt teha või tööst kõrvale hiilida.

Kevadel, enne koolist lahkumist, koristati koolimaja ümbrus uuesti. Ei sobinud ju talvel kogunenud prahti koolimaja ümber suveks "ilutsema" jätta.

Pargi põhjapoolses osas asus suur viljapuuaed. Õppeaasta alguseks olid õunad puudelt õpetajate poolt ettenägelikult ära korjatud ning paigutatud peergust korvides ajutiselt hoiule koolimaja põhjatiivas asuvasse poiste tööõpetuse ruumi.

Juhtus, et vahel unustati selle ruumi uks lukustamata...

Olime jõudnud vaevalt kuu aega koolipinke nühkida, kui õpetaja Asi ühel ilusal päeval enne viimase tunni lõpu meie klassi ilmus ja hetkeks tähelepanu palus. Pärast selgitavat sõnavõttu, milles ta lühidalt selgitas skautluse põhimõtteid ja ideid, tegi ta meile ettepaneku, et me astuks Alutaguse Skautide Maleva Kohtla Lippkonna liikmeks. Aega mõtlemiseks ja vanematega arutamiseks andis ühe nädala. Asil oli kavatsus nädala pärast tulevased hundud salkade juurde määrata, kus siis salgajuht võtaks juhendamise oma hooleks.

Peale minu astusid meie klassist Skautide Maleva noorliikmeteks Meinhard Hallik; Lembit Kunberg; Artur Vilup; Heintso Nurk. Oli veel poisse esimesest klassist, mäletan neist mõnda: Olev Käbin; Paul Käärt; Aleksander Vassiljev; Endel Nurk; Lembit Nurk, kolmandast klassist Viktor Roosipuu; Heinrich Toomingas.

I ja II klass 1937. a. kevadel
Keskel klassijuhataja Kalviste

1936. a. sügisel kooli minnes nägime, et õpetajate hulgas oli toimunud vahetus. Senine I-II liitklassi juhataja Salme Papstel oli jäänud titepuhkusele ning teda asendas õpetaja Kalviste. (Arvan, et tema eesnimi oli Senta, kuid kindlalt väita ei või). Hakkaja noorepoolne naisterahvas, nagu ta tookord oli, püüdis leida oma klassidest rohkem esinejaid koolipidudel esinemiseks. Kuidas minu tagasihoidlik, aravõitu isiksus tema huviorbiiti sattus, on mulle siiani mõistatuseks, kuid asja ta niikaugele viis, et jõuluvaheaja alguses korraldatud koolipeol esinesin humoristlikus dialoogis laisa koolipoisi osas, milline, nagu mäletan, naeru ja paraja aplausiga pealtvaatajate poolt vastu võeti. Mulle endale meeldis tookord rohkem ja ka kogu vaatajaskond oli üllatunud, kui esines klassiõde Valve Mäetak 22- salmilise luuletusega!

Ei möödunud ükski koolipidu ilma näidendita. Näidend oli tavaliselt õhtu nael. Nii jõuluvaheajapeol kui ka kevadel oli kooli kõige suuremast klassiruumist, milleks oli III-IV klassi ruum, pingid välja tassitud ning sisse ehitatud tõeline lava (püüne) eesriidega. Vastavalt näidendi tegevusele, olid vanemate klasside õpilaste poolt valmistatud ka vajalikud rekvisiidid.

Loomulikult ei puudunud peoõhtutel ka laul. Esines iga liitklassi koor ja kooli ühendkoor. Ühendkoori juhatamine usaldati tavaliselt mõnele laululembesele vanema klassi poisile. Nii sai Eino Nurgast hiljem tunnustatud koorijuht.

Näidendite ja laulude esinemisküpsiks saamise vaev ja mure lasus õpetaja Asi õlgadel.

Näitlejat minust siiski ei saanud, ehkki ka hiljem esinesin näidendites vähemtähtsates osades ja massistseenides. Mina huvitusin rohkem raamatutest - kui põnevaid lugusid võis neist leida - "Nahksuka jutud", "Winnetou" sari ning palju-palju muid huvitavaid teoseid jõudsin kogust laenutada ning läbi lugeda. Õpilasraamatukogus laenutas raamatuid soovijaile välja üks vanema klassi õpilane kindlaksmääratud päeval ja ajal. Koolihoone teisel korrusel asus vanemale lugejaskonnale määratud raamatukogu. Minul kahjuks ei õnnestunud sellest kogust raamatuid laenutada... Koos koolimajaga hävisid 1941. aastal ka raamatud.

Eriline koht minu lugemisvaras oli siiski Eduard Bornhöhe ja Oskar Lutsu teostel.

Suureks elamuseks mulle kodusel jõuluõhtul oli see, et sain kingituseks emalt- isalt suusad ja vhemalt sõbralt Jaan Kaanaselt (päritolult leedulane) uisud.

Märtsi lõpul, juba sulaga, toimusid koolis suusavõistlused, kus omavanuste hulgas saavutasin teise koha.

Tähtsal kohal muude ürituste kõrval oli igal kevadel õpetajate kaasabil korraldatud Emadepäeva pühitsemine koolimajas. Esmakordselt osalesin sel kevadel ka mina Emadepäeva üritusel. Vuristasin kohaletulnud emadele ette õpetaja Kalviste poolt valitud kolmesalmilise luuletuse. Laulusolistina esines Emadepäeval vanema klassi poiss Feliks Taalen, kellega mul oli võimalus juba eelmisel suvel sõbruneda, sest Feliks hoidis suvel meie ja Eigo pererahva loomi.

Sel 1937. aasta kevadel sain endale ka kirjandushuviliste vanemate klasside õpilaste poolt toimetatud ja

käsitsi paljundatud kirjandusliku almanahhi ühe numbri. Üheks toimetajaks oli Feliks Taalen. Seoses almanahhi toimetajate lahkumisega koolist asi soikus. Kaua aastaid säilitasin seda kollaste kaantega vihikukest, kuid seoses koolimistega on ta kaduma saanud. Isegi pealkirja ei mäleta enam.

1937. aasta kevadel saabus "jüripäev" meie perele seekord täiesti ootamatult. Peamiselt Tartus õppiva poja Hugo ettepanekul (või pealekäimisel), otsustasid Eigo-vanad talukoha ära müüa. Kuna meie elasime juba sees ja ka läbisaamine polnud laita, pakuti talu meile. Minu vanematel ei jäänud muud üle kui kahetsevalt pead raputada ja uut eluasest otsima hakata.

Veel enne kui ma II klassi lõpetada jõudsin, olime uues elukohas. Talu asus koolimajale üsna lähedal - vaevalt paarsada meetrit eemal. Vanaperemehe nimi oli Pruuswerk, kuid lepingu sõlmis tema nimel väimees Sergei Swaiko. Talu hooned asusid otse jõe kaldal, naabriks Kauksi sepi-koda. (Eespool nimetatud Roodu jõgi=Kohtla jõgi. Kirjutasin tahtlikult jõe nimetuseks Roodu, kuna tollal Roodu küla vanemad kohalikud elanikud, Eigo, Odar, Tuvike, kasutasid oma kones nimetust Roodu, mitte Kohtla).

Ka selle talu hooned hävisid 1941. aasta suvel, süüdatuna taganevate punaarmee laste või kohalike hävituspatalljonlaste poolt.

Mina olin selle ümberkolimisega siiski päri, ehkki elamistingimused olid palju nigelamad kui Roodul, kus terve talumaja ainuüksi meie päralt oli. Oli ju koolimaja kae-jala ulatuses, jõevesi puhas, täis vähke, silmu, lut-su ja haugi. Ka jõekarpi leidus ning vahel ajaviiteks püüdsime õngega kassidele rontapäid. Tarvitses vaid paar tundi mulistada kaldaurgastes, puujuurte või kivide ümber, kui oma paarsada vähki korvis siples. Eriti palju leidus vähke Kohtla metskonna maja kohal (sillast mõnikümmend meetrit allavoolu), kus toomingad längus üle jõe kooldusid. Seal oli püük keelatud, kuid keelatud asi on alati magus olnud ja meist poistest ei põlanud keegi väikest riski.

Jaanilaupäeva õhtul kogunesime meie, hundud ja skaudid, Kohtla jaama taga asuvale Vanaküla karjamaale, kus ühel noortest kuuskedest piiratud lagendikul oma jaaniõhtu korraldasime. Laulsime ja mängisime lõkke ümber. Oli väga lõbus.

Sügisel sattusin koos Heinrich Toomingaga salka, kus salgajuhiks oli Uno Kallis. Uno oli hea õpilane, tegeles spordiga (suusatamine, pikamaajooks, jalgpall), oli alati osaleja koos vanema venna Andoga koolipidudel näitemängudes. Hästi sõbralik, alati abivalmis.

Et saada hundutunnistuse omanikuks, tuli talvel teha tõsist tööd algteadmiste omandamiseks, millised olid vajalikud katse sooritamiseks. Edukalt katse sooritanule anti pidulikult kätte Alutaguse Skautide Maleva vanema ja Maleva juhi allkirjadega ning pitsatiga varustatud hundutunnistus, mida tuli uuendada igal aastal 1. novembril.

Meilt, värsketelt hundukandidaatidelt, võttis katset vastu Kohtla Lippkonna juht A. Asi, kes aasta hiljem ise õiendas Alutaguse Skautide Maleva staabi juures eksami, saades noorem-skautmasteri nimetuse. Meie teadmisi hindas A. Asi punktisüsteemis.

Salgajuhi Uno Kallise teeneks võib pidada seda, et mina ja Heinrich Toomingas saime võrdselt oma teadmiste eest 34 punkti, edestades järgnevaid ligi kümne punktiga. A. Asi andis heade teadmiste eest meile suure šokolaaditahvli.

1937 - 1938. kooliaasta.

Suvised rõõmud ja väikesed viperused seljataga, läksin sügisel juba kolmandasse klassi, Klassiruumi sisenedes paelus pilku suur seinale riputatud maal. Selle Vabadussõja-ainelise maali looja eesti-ungari maalikunstnik Maximilian Maksolly ja maal kandis nimetust "Kolm põlve sammuvad Vabadussõtta". Olin seda maali juba palju kordi ennemgi vaadelnud, aga midagi kordumatut oli selles alati, kui pilk maalile pöördus. Lumine talvine maastik... Ees sammub hürmas halli habemega vanaisa, tema järel poeg ja viimasena pojapoeg, kõigil püssid seljas.

Kusagil hinge tagasopis väreles maali silmitsedes alati selline tunne, et nüüdsama kohe pöörab nooruk maalil pea ja viipab kutsuvalt...

Selle klassiruumi iseärasuseks oli veel see, et päikesevalgust kunagi sisse ei paistnud ja et klassiruumist viis üks koolijuhataja Reinebergi elutuppa. Kes end unustas ja vahetunni ajal natuke kõvemat häält kuuldavale laskis, võis teiste irvituste saatel ainult iseennast süüdistada, sest kohe vaatas Reinebergi morn ümmargune nägu nagu täiskuu, uksevahelt larmaja poole.

Sügisel, kui ilm lubas, viibisime vahetundidel talveliselt õues. Koolimaja ja jõe vahelist pargiosa jagas kruusatatud tee kaheks osaks. Mõlemat pargiosa piiras madal ühelatine piirdetara, mis oli värvitud heleroheliseks. Maanteepoolsesse pargiossa oli rajatud mänguväljak, kus võis pöördkiigel sõita, poomil tasakaalu harjutada ning rööbaspuudel või rõngastel võimelda. Sellel väljakul mängisid nooremad tüdrukud ja poisid krentsi (mäng sarnaneb kuigivõrd pesapalliga).

Roodeni-poolne pargiosa oli suurem. Hoolimata sellest, et seal kasvasid võrdlemisi suured tammed, jätkus ruumi ka nendele, kes jalgpalli tagaajamisest monu tundsid. Koolimaja ja vallamaja vahelises pargiosas, põliste pärnade all, asus võrkpalliväljak, kus mängisime ka rahvastepalli. Ehkki mulle meeldis rohkem palli jalaga togida, ei pääsenud mina kui noorem, kuigi sagedasti "löögile", sest see oli vanemate poiste eelislõbu. Tuli leppida krentsi ja rahvastepalliga. Kooli oma spordiväljaku puudumine tollal oligi peamiseks põhjuseks, miks kergejõustik ja jalgpall õiget hoogu sisse ei saanud.

Suvel aga kogunes õhtuti alati palju noori koolimaja esisele mänguväljakule, kust kuni pimeduse saabumiseni kostis kilkeid ja naeru.

Ei jäänud siiski ka Kohtla-Nõmme asula ilma jalgpalliväljakuta. Väljakule leiti koht Nurga Ruubeni talu lähistel, noore männiku servas. Asjahuvilistest moodustus asula oma jalgpallimeeskond. Käisime meiegi uuel väljakul jalgpalli mängimas. Viimast korda võistlesin Kohtla-Nõmme noortemeeskonna koosseisus veel 1943. aasta suvel, olles juba Jõhvi Gümnaasiumi õpilane. Kohtusime toorkord Kohtla-Järve noortemeeskonnaga. Väravat kaitses Ilmar Liivamäe, edurivis mängisid Harald Viruvere; Heintso Nurk; Karl Kollo; Erich Käärt; Viktor Roosipuu, poolkaitses paremal äärel ölin mina, vasakul äärel triblas Meinhard Hallik, kaitses Paul Käärt; Kalju Käärt ja Endel Nurk.

Rinde lähenemisega Eesti piiridele kaasnes ka meeskonna lagunemine. Karl Kollost sai pärast sõja lõppu hea jalgpallur, kes edukalt mängis vabariigi esindusmeeskonnas, saades tuntuks eriti tugeva pealelöögi poolest, lüües värava isegi Lev Jašinile, keda peeti maailma parimaks väravavahiks.

Võib tunduda uskumatuna, aga tõsi see on, et Karl Kollo mängis edurivis paljajalu ja seda veel 1943.a. kohtumisel Kohtla-Järve eakaaslastega. Ka Karli nooremast vennast Erichist sai tubli jalgpallur, aga sel ajal kui mina mängisin, oli ta veel liialt noor, et võistkonda lülitada.

1937. aastal kuulutas Eesti Vabariigi valitsus välja ülevabariigilise ürituse vanaraua kogumiseks Allveelaevastiku Sihtkapitali heaks. Eriti toonitati üleskutses noorte osavõtu tähtsust ja vajadust. Loomulikult ei jäänud sellest üritusest eemale ka Eesti Skautide Maleva Kohtla Lippkonna liikmed. Kohtla koolile oli ülesandeks tehtud varuda viissada kilo vanarauda. Noorusele omase õhinaga asuti seda ülesanne täitma. Tahtsin minagi, kui hundu, anda oma panuse ühisesse üritusse, kuid meele teigi mõruks asjaolu, et meil kodus peale aukliku põhjaga trummali rohkem midagi ära anda polnud.

Samasuguses nukras meeleolus viibis ka asula velskri Vissaku keskmine poeg Aleksander, minust aasta vanem poiss, kellega ma heal meelel lävisin.

Hulkudes kord ühel õhtul piki göe kallast, jõudsi me Kauksi sepikoja kohale. "Vaata!" ütles Aleksander, "sepikoja ümbrus igasugust rauakolu täis. Egas muudkui vinname siit ühe portsu koolimaja keldrisse".

Mõeldud, tehtud... Tassisime niikaua kui pimedaks läks ja olime õnnelikud, et ka meie omapoolse panuse allveelaevade muretsemiseks olime teinud. Ei osanud me uneski näha, et asi niiruttu avalikuks tuleb! Sepp leidis juba järgmisel päeval oma raua koolimaja all olevast keldrist üles. Juhtus see nõnda: Koolimaja all keldrites säilitasid ümbruskonna elanikud oma kartuli- ja juurvilja tagavarasid. Eks sepp läks järgmisel hommikul keldrist midagi võtma ja tundis kohe oma raua ära. Kuna mina ja Aleksander olime hommikul jõudnud juba Asile teadustada kuipalju rauda kokku kandsime, siis oli asi selge! Aleksander keerutas ennast sellest "supist" välja, öeldes, et tema ainult minu kutsumise peale aidanud rauda keldrisse tassida. Teda kui vanemat ja asulas elavat poissi jäi Asi tookord uskuma ning mul tuli teekond sepikotta üksi ette võtta. Et see teekond päris "kuivalt" ei lõppenud, võib igaüks ise juba ette kujutada! Sepp seda rauda siiski keldrist ära tuua ei lasknud. Lisas ainult jutu lõpetuseks juurde, et ta oleks rauda veel juurdegi andnud, kui seda tema käest oleksime küsinud.

Vanarauda kogunes koolimaja keldrisse tunduvalt rohkem kui viissada kilo.

Kuni 1940. aasta sügiseni võis igaüks näha koolimaja välisukse külge kinnitatud punasest vasest, laeva kujutisega, ovaalset mälestusmärki (umbes 20cm. pikk, 10 cm. lai), milline annetati koolile vanaraua kogumise eest.

Sel 1937. aasta talvekuul sain 10-ne aastaseks. Sünnipäeva tähistamine oli sama tagasihoidlik, nagu me pere tookordne elaminegi. Kogunesid mõned klassivennad, kelledest meeles on kaks: Artur Villup ja Aksel Kerem. Neid mäletan hästi seepärast, et nemad külastasid mind sageli juba siis, kui elasime veel Roodul. Nemad elasid asulas ja nende isad töötasid inglastele kuuluvast õlivabrikus.

Häbi tunnistada, aga Roodul elades kirjutasin lühinäidendeid kolmele tegelasele, milliseid siis kolmekesi: mina, Artur ja Aksel, mängisime. Häbi iseenda üle on mul sellepärast, et ma ei suutnud (või jäi puudu tahtmisest) näidendite kirjutamist edaspidi jätkata.

Seoses inglastele 1937. aastal kontsessiooni andmisega põlevkivi kaevandamiseks, vajab rajatav kaevandus täiendavaid töökäsi. Seepärast läks hingusele ka senine golfiväljak, kuhu 1938. aasta kevadel hakati ehitama barakitüüpi elamuid uute tööliste jaoks. Ega seepärast golfi mängimist lõpetatud! Väljak "nihutati" ainult teise kohta. Õppides inglastelt golfimängu, asusid ka kohalikud eestlastest töötajad (peamiselt ametimeeste hulgast) seda mängu harrastama.

Jõuluvaheaeg algas tavakohaselt nagu varasematelgi aastatel: tunnistuste kätteandmisega ja peoga. Laulud kooridelt ja solistidelt vaheldusid õpilasnaljadega. Eeskava lõpuks, nagu alati, näidend. Klassitoa nurgas seisis ehitud, laeni ulatuv kuusk, millel värviliste steariinküünalde värelev leek jõulupeost osavõtjate hulgas pühaliku meeoleolu esile kutsus...

Kõrval klassiruumis müüsid kaks lõpuklassi parimat õpilast kohaliku kooperatiivi kauplusest (kauplus ise asus Kohtla jaama juures) kohaletoodud küpsiseid, kompekke, limonaadi jm. Nii oli varematal aastatel ja jätkus niikaua kui mina Kohtla koolis õppisin. Meid, õpilasi, huvitasid väga esitatavad palad, kõige rohkem muidugi näidend, aga ei saa jätta märkimata, et tähtsal kohal oli ka jõuluvana kingituspakkidega.

Samas klassiruumis korraldasid inglastest vabrikuomanikud ka oma töötajate lastele jõulupuu, kus jõuluvana samuti pakke jagas. Et minu elukoht asus koolimaja lähedal, siis võtsin nõuks minna inglaste poolt korraldatud jõulupuule. Jõudsin koolimajja hilinemisega. Lastele olid pakid juba kätte jagatud. Kuid ei jäänud minagi pakist ilma. Inglise olid ise jõukuõhtust osavõtjad ja üks nendest, nähes et mina arglikult sisenesin ning ootavalt ukse juurde seisma jäin, tuli minu juurde ja vaevaliselt, kuid täiesti arusaadavalt eesti keelt rääkides, mind endaga kaasa kutsus ja mulle paki ulatas.

Kui suvel nägin neid golfiväljakul eemalt, siis nüüd avanes mul võimalus kohtuda ehtsa inglasega silmast-silma.

Kasvult üle keskmise, sale, juustes natuke hõbedat, seljas tume ülikond, nii on ta minu mälu püsima jäänud. Suvel golfiväljakul kutsus nende riietus pealtvaatajateseas esile naeru, seda peamiselt pükste osas, - polnud need lühikesed ega pikad, vaid natuke allapoole põlvi. Kohalikud irvhambad ristsid need püksid kolmveerandtoobisteks.

Pärast jõuluvaheaega alustati koolis tasapisi tegema ettevalmistusi Kohtla kooli 100. aasta juubeli tähistamiseks, milline pidustus kavatseti pidada märtsi lõpul.

Klassijuhataja Asi, kui kooli laulmis- ja võimlemisõpetaja õlul lasus juubelipidustuse ettevalmistamise põhiline raskus. Koorid õppisid uusi rahvuslikke ja ajakohaseid laule. Moodustati akrobaatika rühm, kuhu Asi määras ka minu. Asile oli abiks noor õpetajanna Ilse Neitsov (Merilo), kes juhendas tüdrukuid. Meil akrobaatidel tuli selgeks õppida kolm erinevat etüüdi.

Enne kooli juubelipidu toimus veel üks sündmus. 24.-25. II 1938. a. toimusid Riigivolikogu valimised. Kõigile valijaile toodi enne valimispäeva koju valimis- sedel kandideerivate isikute nimedega. Valijail tuli otsustada millisest erakonnast (parteist) ta oma esindajat Riigivolikogus näha tahab ja kõik ülejäänud seejärel maha kriipsutada ning valimispäeval sedel ümbrikus valimiskasti lasta. Vallamajas peeti kõnekoosolekuid, kus kandideerijad käisid ennast tutvustamas. Toodi ka koju kandidaate tutvustavaid trükiseid, millede loomulikult ei puudunud lubadused inimeste elujärje parandamiseks. Üks agramaid oma kandidaate tutvustama ja lubadusi andma, oli Töötava Rahva Ühtlusrühm, kelle kandidaadiks Kohtla vallas oli Kiviõli majaomanik Koppel. See rühmitus püüdis profiiti lõigata põhiliselt kehvema elanikkonna hulgas. Üks vihikulehe suurune trükis Koppeli pildiga toodi ka meile.

Hiljem, kui "Wirumaa Teataja" avaldas valimiste tulemused, selgus et Töötava Rahva Ühtlusrühma kandidaadi poolt Kohtla vallas hääletas ainult seitse inimest!

Hiljem liikus rahvasuus ringi humoorikas lugu sellest, kuidas Jaan Tõnisson oma valijate ees esinedes oskas olukorra peremeheks jääda.

Tõissoni kõne ajal oli keegi noormees vahele hüüdnud: "Vaadake milline nina tal on!"

Rahvas muidugi naeris selle hüüde peale, sest Tõnissonil oli tööpoolest silmatorkavalt suur nina.

Tõnisson polnud sellest vahelehüüdest ennast häirida lasknud, vaid rääkinud edasi.

Kõne lõpul aga öelnud: "Mis puutub minu ninasse, siis sellega on lugu järgmine: Kui vanajumal ninasid jagas, tahtsin endale ka samasugust nina nagu sel noormehel on, aga vanajumal tõrjus mu soovi kahe käega tagasi, öeldes, et see nina mis sul on, on täitsamehe nina, aga sel noormehel, sel on ainult tattnina."

Rahvas naeris ja plaksutas...

Juba nädal aega enne juubelit seati koolimaja katusenõu üles kuuenda klassi poiste poolt valmistatud valgusti, kast, sees elektripirnid, kummagile küljele leigatud arv - 100. See arv teadvustas pimedal ajal igale möödujale juba kaugel, millise rajajooneni kohapealne hariduselu jõudnud on.

Niisuart rahvahulka, kui sel päeval koolimaja juurde kogunes, polnud ma koolimajas kohanud varemalt kunagi. Oli jalgsi, oli hobustega; oli lähedalt, oli kaugemalt.

Koolijuhataja Reineberg pidas avakõne, järgnes laul ühendkoorilt. Edasi vaheldusid kõned laulude ja deklamatsioonidega.

"Õrn ööbik" muusikahelide saatel marssisime ka meie,

akrobaadid, kõrvalruumist välja ning näitasime avalikkuse ees esmakordselt oma võimeid.

Möödunud aastad on palju mälust kustutanud. Üksikasjalikumalt ei suuda seda juubelit enam meenutada.

Viimase kuu kooliaasta lõpul käisin koolis juba uuest elukohast, - Servaääre külast.

1939. aastal, kui Järve ja Kohtla vald liideti ühtseks Kohtla vallaks, asukohaga endises Järve vallamajas, muudeti ametlikes dokumentides ära Servaääre küla nimi, kus uueks nimeks sai - Väljaotsa. Rahvasuus jäi aga endiselt käibele küla vana nimetus - Servaääre.

Kuni 1940. aastani oli maa iga peremehe isiklik omand. Selleks, et kaevandust laiendada, ostis "Esimene Eesti Põlevkivitööstus" ära Servaääre külast Käva kaevandusväljadega piirnevad kolm talu ning rentis need soovijaile. Endisesse Kriiska talusse, mis kandis nimetust "Naerismaa", asusime meie 1938. aasta kevadel rentnikuna elama. Enne meid elas rentnikuna seal viis aastat Uustalu nimeline pere. Selle pere kaks poissi õppisid samuti Kohtla koolis.

1938. aasta jüripäeval korraldas Eesti Skautide Maleva Kohtla Lippkond golfiväljakul suure kokkutuleku Jüriöö ülestõusu 595. -nda aastapäeva tähistamiseks. Kõigepealt süütasime suure lõkke, seejärel, nagu ikka koonduse alustamisel, kõlas ka lõkke juures alguslauluna "Eestimaa, mu isamaa".

Järgnes ühine suur maastikumäng, milline lõppes alles pimeduses. Kuni keskööni kõlasid laulud ja okariinohelid.

Sellel väljakul jäi Jüriöö tähistamine viimaseks korraks, sest kuu aega hiljem käis väljakul juba hoogne ehitustegevus.

III ja IV klass 1938. a. kevadel

Kolmandas reas paremalt neljas Borís Mírjukov, neljandas reas paremalt esimene Mihhail Adamovíts, kes 1940. a. juunimüitingul Tallinnas karjused Eesti valitsusele „gorou”

1938 - 1939. kooliaasta.

Mööda roobasteed Kohtla-Vanaküla - Kohtla-Järve vahelise teeni, sealt edasi jalgrada pidi üle Viikovi heina- ja karjamaa Kohtla-Järvelt Kohtla jaama viivale raudteeharule; edasi raudteed pidi Kohtla jaamani, kust siis edasi kivitee ääres paikneva asula majade vahelt ära pöörasime ja natuke maad oja kallast pidi sammudes suuna Linkholmi männikule hoidsime. Jõudes männikust läbi, ületasime Kohtla metskonnale kuuluva vana raiesmiku, (milline mõni aeg hiljem "Fordson" traktoriga üles künti) jõudsime välja Kreismani talu maadele. Roodeni maja juures läksime mööda purret üle jõe ning olimegi koolimaja õues.

Seda teed kasutasid need Servaääre talude lapsed, kes elasid neljas küla kõige põhjapoolsemas talus. Oma viis kilomeetrit oli koolitee pikk küll, aga keegi ei kurtnud tee pikkuse üle ja ka hiline misi kooli tuli haruharva ette.

Suvel, kui keskpäeval palavusega loomi kauem laudas peeti, kasutasime naabripoisi Meinhard Hallikuga selle soodustuse ära ja lippasime endid värskendama koolimaja juurde jõeale rajatud ujulasse.

Metskonna maja kohal oli jõepõhja kaevatud umbes kümne meetri pikkune ja nelja meetri laiune süvend, oma paar meetrit sügav. Kuna sel kohal jõe kaldad peaaegu paari meetri kõrgusele tõusid, siis ehitati jõeale ka palkidest pais, mis omakorda veel veetaset ujulas tõstis ning võimaldas ka noorematel lastel kaldadele lähemal ujumist õppida.

Ei õpetanud sel ajal keegi meid ujuma. Niikaua me vees solistasime, kuni vesi meid kandma hakkas. Ei meenu mulle ühtki uppumisjuhtu sellest ajast, mil Kohtla koolis õppisin.

Algas ka see kooliaasta väljakujunenud tava kohaselt - koolimaja ümbruse korrastamisega.

Ka kõik muu oli endine - klassiruum, klassijuhataja, ainult meie, hundude salgajuhiks sai lahkunud Uno Kallise asemele Kalju Võip.

Kui II-ses klassis oli mul pinginaabriks Kalju Käärt, III-ndas klassis Ilmar Rooden, siis nüüd IV-ndas klassis sai mu pinginaabriks jälle Kalju Käärt, kellega jagasin ühist pinki kuni VI-nda klassi lõpetamiseni.

II-ses klassis oli mul mõningaid raskusi õppimises, eriti matemaatikas, ehkki võis tunni ajal käia tahveli kõrval seisval arvelaual ülesandeid lahendamas. Abi mul kodunt loota polnud, kõigest tuli omal jõul üle saada. Igast raskusest ülesaamine nõuab teatud pingutusi. Juba mul neid stiimuleid siis veel vähevõitu oli...

Kolmandas klassis asi paranes. Koos klassitunnistusega andis klassijuhataja Asi mulle kätte ka väikese pühendusega raamatukese mälestuseks.

Neljandas klassis olin juba üle keskmise, nagu tavatsetakse sel puhul öelda.

See tõstis enesetunnet. Eriti meeldis mulle ajalugu. Ajaloo õpperaamatuna oli kasutusel Jüri Parijõe "Möödunud ajad jutustavad". Omandatud teadmisi ajaloos kontrollis õpetaja Asi testide abil. Lihtne ja praktiline! Kaldun arvama, et ajendiks Jüri Parijõe areteerimisele 1941. aastal, oli nimelt eelpool mainitud ajaloo õpik, kus autor ühes peatükis kirjeldab koerakoonlaste saabumist meie maale ning sellega kaasnenud röövimisi, tapmisi, põletamisi ja vägistamisi.

Püsiiva lumikatte saabumisel hakkasime koolis käima suuskadel. Suuski hoidsime koolimaja all asuva keldri esikus. Meenub ainult üks juhus, kus Keremi Aksel võttis luba küsimata Kallise Uno suusad ning ühel suusal nina puruks sõitis. Pahandust oli Akslil sellepärast palju, kuna Aksli isal tuli lõhutud suusk välja maksta. Rohkem pahandusi ei esinenud, ega midagi kaduma ei läinud.

Ei puudunud ka kaasõpilaste riideid, ehkki kõigil klassidel oli ühine riietusruum, kuhu iga välisuksest siseneja kohe esmalt sattus.

Suuskadega talvel iga päev koolis küies saime hea füüsilise ettevalmistuse ning talvistel kooli esivõistlustel oli rebimine esikoha pärast küllaltki pingeline. Pühapäeviti võtsime poistega ette ka pikemaid retki ümbruskonnas. Käisime Aa ja Saka rannas kaldast alla sõitmas. Aa randa oli rajatud isegi väike suusahüppemägi, millelt võis sooritada kuni paarikümne meetrilisi hüppeid. Häid suusatajaid oli tollal koolis mitmeid, ühena meenub Lembit Krall, pärast sõjaaegse Kohtla-Järve jalgpallimeeskonna kauaaegne väravavaht.

Ühel hundude märtsikuu koondusel juhtus sündmus, vähetähtis küll, ning mille meenutamine praegu ainult muige esile kutsub, kuid tollal püsis solvumistunne veel kaua aega.

Sündmus ise oli järgmine: Keset koondust katkes elektrivool, jäime pimedusse. Mina seisin sel hetkel oma salgajuhi Võip Kalju kõrval aknapoolse seina ääres, kui kostis ragin. Valguse saabudes selgus, et esimene koolipink, teises aknapoolses reas, oli kaheks osaks lagunenu.

Minu mälestuse järgi istusid tol momendil selles pingis Otto Vihman; Ilmar Rooden ning veel kaks poissi, keda ma enam ei mäleta. Pimedes, siis kui pink lagunes, ronisid nad pingist eemale ja pärast keegi ennast süüdi ei tunnistanud. Hiljem keegi lasi lahti jutu, et mina olevat üksinda pingi ära lõhkunud! Vaidlesin küll vastu ning otsisin abi ka salgajuhilt, kuid millegipärast salgajuht minu süütust ei tõendanud. Nii olengi pingi lõhkumises süüdlane siiani...

Usk aususesse ja sõprusesse nõrgenes... Kevadel, enne kooliaasta lõppu, tuli sooritada üleminekuksam matemaatikas. Kuigi kartuseks mingit põhjust polnud, võttis elu esimene eksam, olemise siiski kergelt kõhedaks ja palju ei puudunud, et üks ülesanne oleks jäänud lahendamata, kui mitte Harald Viruvere poleks minu tühelepanu õieti suunanud...

Ei jäänud ka sel kevadel jüripäev tähistamata! Kuigi senine mängupaik, golfiväljak, kattus elamutega, viisime maastikumängu, milline sarnanes mõnevõrra tänapäeva orienteerumisega, läbi Sani Albi talu taga riigimetsas.

Koos klassitunnistusega andis klassijuhataja nskm. Asi mulle veel skautluseteemalise värvilise pilt-postkaardi, mille tagaküljel lühike pühendus, millest on mees püsinud ainult kaks viimast sõna: ... eesmärgiks tulevikus!

Ilma mingisuguste raskusteta toimus koolivaheajale minnes üleminek vaimselt pingutuselt füüsilistele pingutustele. Maapoistele oli selline üleminek täiesti tavaline, kuid polnud ka midagi erilist selles, kui suurem enamus asulas elavaist poistest ja tüdrukutest suvevaheajaks taludesse karja hoidma läksid.

Et Kohtla-Nõmmele lippamiseks jalgpalli mängima aega napiks jäi, siis rajasime Halliku karjamaale välu oma jalgpalliväljaku. Martin Hallik, kes kolmest vennast vanim oli ja juba Käva kaevanduses tööl käis, ostis palli ning osales vahetevahel ka ise mängudes, kuigi eelistas rohkem koroonat. Mõnikord viibisid väljakul, poiste hulgas ka Halliku talu väimees Aleksander Suri ja tema, talus korteris olev poolvend, Karl Korp, kes mõlemad töötasid samuti Käva kaevanduses. Aleksander Suri töötas pärast sõda mõnda aega EKP Kohtla-Järve Linnaakomitee teise sekretärina, Karl Korp oli aga kaua aastaid Aseri sovhoosi partorg.

Johannes Hallik oli see, kes mulle malekäigud selgeks õpetas ja poksikindaid kasutada andis.

1939. aasta suvi tuli soe ja äikeserikas. Kui iga päev just välku ei sähvinud, siis ülepäeviti kindlasti. Äikese vihmahood eriti pikad ega tugevad polnud, kuid viljakasvule mõjusid nad soodsalt. Pidev kuumus suve keskpaiku tegi aga oma töö! Meil ja mõnel teiselgi lõppes kaevus vesi ja mis veel hullemgi - Kohtla jõgi kuivas ära. Hukkusid kõik kalad ja vähid, rääkimata muudest vee-elanikest.

Käisime ära kuivanud jõge ujula juures vaatamas. Niiskes muidas ujula põhjas ukardasid mõned vähid. Vaatepilt masendas meid kõiki...

Meie majast paarisaja meetri kaugusel, keset põlde, paiknes umbes poole hektari suurune looduslik rohumaatükk, millelt rohu heinaks koristasime. Vanemad kohalikud elanikud teadsid rääkida, et sellel sūrjaveerel paikneval maatükil olnud kunagi allikas, millest välja voolanud väikene oja. Võtsime isaga nõuks meeste juttu kontrollida ja hakkasime kaevama. Juba meetri sügavuselt ilmus vesi. Kuni sügiseni tõime sealt vett, siis puuriti meile õue uus kaev.

Sügiseste sadudega täitus ka Kohtla jõe säng uuesti, kuid see oli juba surnud vesi...

Jõe kuivale jäämise tõttu tuli otsida uus koht suplemiseks. Kohtla-Järvel, uue koolimaja taga, oli küll korras basseini, varustatud isegi päästerõngaste ja igapäevaste vee temperatuuri näitudega, kuid üksi sinna minek oli ohtlik - võis saada korraliku keretäie kohalike poiste käest.

Kampas, siis küll, siis peljati kallale tulla, aga kust seda kampa alati käepärast võtta oli, sest igaihel kodus oma töö ja tegevus... Selline vaenulik suhtumine oli kestnud juba aastaid ja polnud jälgegi sellest, et olukord võiks paraneda. Ei jäänud muud üle kui lipata Aa randa, kuhu Servaäärest sai üksteist kilomeetrit.

Põlevkivitööstusele kuuluv omnibuss vedas küll ettevõtte töölisi kino juurest Aa randa, aga ka neid raha eest (üks ots 15 senti) ja kuna meile kohaliku valuutat sõiduks randa ei eraldatud, tuli odavamalt läbi ajada ja see teekond jalgsi ära käia. Ja seda ajal, mil loomad lõunavaheajal laudas mäletsesid...

Sel suvel võtsin esimest ja viimast korda, koos teiste hundude ja skautidega, osa kohaliku Kaitseliidu Maleva poolt korraldatud pidulikust marsist, milline korraldati Võidupüha tähistamiseks. Möödus ju kakskümmend aastat ajaloolisest lahingust Wõnnu all, kus Landeswehr puruks löödi...

Üheks meeldejäävamaks mälestuseks sellest suvest jäid lõkusküül korraldatud Virumaa mängud Kohtla-Järve staadionil. Ingeri karjapasuna kutsuvad helid kuulutasid mängud avatuks. Osalesime pealtvaatajana kogu perega, saabusid ka tädi ja tädimees oma perega Pagarilt.

Piirkonnale olid need mängud tollal suursündmuseks. Staadioni ümbritses tihedalt pealtvaatajaid, täidetud olid ka istekohad varikatuse all. Elati vaimustusega kaasa kõigele väljakul toimuvale. Eriti tugeva aplausi osaliseks said meesvõimlejad-akrobaadid.

Mängud olid esimesed ja vaevalt keegi pealtvaatajaist tollal võis tulla mõttele, et mängud jäävad viimasteks; et veel samal küül kaks valitsust omavahel kokku lepivad mõjuvõimu laiendamiseks teiste rahvaste arvel.

Esialgu kulges aga elu endistviisi. Mis mujal maailmas sünnib, sellest kirjutasid ajalehed ja kellel raadio toanurgas, võis sealt kuulata kõige värskemaid uudiseid.

Mina käisin raadiot kuulamas naabrite pool, kus oli omavalmistatud detektor- vastuvõtja.

III ja IV klass 1939.a. kevadel

1939 - 1940. kooliaasta.

Algas see kooliaasta, isegi meile õpilastele, ärevas õhkkonnas.

1. septembril tungis Saksamaa kallale Poolale. Poola ulaanid võitlesid vapralt - nad ei taganenud isegi surma ees, - aga Saksa tankide vastu oldi võimetud.

Meis poistes kutsus vaimustuse esile Westplatte garnisoni mehine vastupanu... Uskusime, et Poola suudab Saksamaale vastu pidada, aga kui ka Punaarmee täägi seljatagant Poola sõdurile selga torkas, oli kõik läbi.

Meil oli koju tellitud "Wirumaa Teataja", kuid sündmused arenesid nii hoogsalt kogu Euroopas, et maa-konna-ajalehes kippus uudiste osa napiks jääma. See pärast ostsin suvest alates iga päev raudteejaama kioskist "Rahvalehe".

Lisaks lugemiskirele tuli mul sel sügisel juurde uus harrastus. Ostsin kioskist "Ajude Gümastika" ning hakkasin lahendama ristsõnu.

Ajal, mil Selter Moskvast läbirääkimisi pidas, liikusid eselonid eesti sõduritega, suurtükid platvormidel, Narva poole. Lehvitasime neile järele...

Koolis aga kulges elu endistviisi. V-VI-ndas liitklassis täitis klassijuhataja kohuseid koolijuhataja Julius Reineberg ise. Mees, kes hariduse omandanud ajal, kui lineikaga õpilastel käsivarsi peksti ja neid nurka hernestele põlvili pandi. Nüüd enam muidugi selliseid meetodeid kasutada ei tohtinud, kuid Reineberg kasutas iga vähematki õpilase eksimust või teadmatust tema näägutamiseks.

Meenub juhtum ühes matemaatikatunnis, kus õpilane Maimu Kunberg ei osanud Reinebergile rahuldavalt selgitada ekkari kasutamist. Kogu see tund seisis Maimu pingi kõrval püsti, endal pisarad silmist voolamas.

Õpetaja Asi õpetas meile viiendas klassis eesti keelt, laulmist ja poistele võimlemist. Ülejäänud ainetes võimutses Reineberg. Poolaasta hinded näitasid enamusele meist, et pingutad ennast või ei, aga üle rahuldava aines ikka loota pole. Jõudsime omavahel arutades järeldusele, et väga head hinnet ei pane Reineberg sellepärast, et tal endalgi teadmised ei küüni sellele tasemele.

Head hinnet ei pane sellepärast, et pole ju võimalik samastada õpilase teadmisi enda teadmistega.

Ja ei võinudki rahuldavast rohkem loota! Hea veel, et kevadel klassikursust kordama ei jäänud.

Juba esimesel hundude koondusel tuli mul uus ametikohustus vastu võtta. Nskm. Asi määras mind Eino Nurga asemele uueks salgajuhiks. Kas ma just selleks kõige kohasem olin, on muidugi iseküsimus, arvan aga ise, et olles üks vähestest hundudest, kes nooremate

hulgast jõudis katsete sooritamise järel esimese tõe hundu nimetuseni, siis langes valik mulle, ühtlasi ka vastutus salga tegevuse eest järgneva kooliaasta jooksul.

Ootasime uut Vabadussõda, aga sõlmiti leping ja lootused luhtusid...

Õppetundides tuupimine ja ülesannete lahendamine vaheldusid ajalehtedest rindeteadete lugemisega, kus kajastati sündmusi Teise Maalimasõja rinnetelt, millistele lisandusid teated soomlaste kangelaslikest tõrjelahingutest.

Jõuluvaheaeg algas eelmiste aastate tavade kohaselt. Olid laulud, lühike näitemäng, kingitusepakid, kuid hinges jõulurahu nagu varajasematel aastatel, siiski polnud...

Meeleolu rikkus käre pakane, mis ei lubanud korrapäraselt koolis käia ega suuskadel hangedel liuelda. Eriti käre pakane võimutses Lõuna-Eestis. "Rahvaleht" teatas juhtumist, kus Petseri jaamas leiti, vaguniust avades, viinapudelid lõhkenuna.

Karta oli viljapuude kahjustusi ja paljudes aedades ei läinudki kevadel viljapuud enam lehte. Kasutasin ootamatult saabunud vaba aega hoolega raamatute lugemiseks. Viieliinisele lauambile, mille valgusel ma tavaliselt õppisin, võtsin abiks ka sünnipäevaks kingituseks saadud taskulambi. Minu kätte sattusid sellised raamatud, nagu J. Bojeri "Väljarändajad"; "Viimne viking"; "Vang, kes laulis"; "Suur nälg"; M. Metsanurga "Ümera jõel"; A. Kivikase "Nimed marmortahvlil"; "Toomapäev"; K. Partsi "Kas võit või surm!"; K.A. Hindrey "Sigtuna häving" ja veel palju huvitavaid teoseid.

Ajaratas pööras aga vääramatult lehekülgi eluramatus...

Läänerindel püsis suhteline vaikus. Ainult põhjas, käredas pakases mehiselt võitlevad soome väed, taandusid samm-sammult ülekaalukate jõudude surve tagasi. Taandusid seni, kuni märtsi alul, pärast Viiburi langemist, vaherahu sõlmiti.

Ajalehtedest saime teada, et 75000 noort soome poissi ei pöördunud enam iial koju tagasi, et pool miljonit rahulikku elanikku sunniti maha jätma oma kodud.

Veel elasime, õppisime ja töötasime rahus, kuid sõjatuli haaras üha laiemaid piirkondi kogu Euroopas. Üksikud, alles hiljuti kooli lõpetanud noored, siirdusid baaside ehitusele (Endel Kunberg jt.). Kuigi me ei huvitunud punaarmee laste nägemisest, ega käinud neid sissemarssimisel tee ääres vaatamas, nägime siiski mõnikord neid saabuvates eselonides, kui juhtusime parajasti Kohtla jaamas või muidu kusagil raudtee lähedal olema. Kord seisatus Kohtla jaamas eselon madrustega. Kaubavagunite ukSED olid avatud, kuid maha neist keegi ei hüpanud (arvestades olukorda, oli see vist neile keelatud) ning madrused piidlesid ainult uudishimulikult välja. Oli arvatavasti merejalaväe üksus. Seljas mustad bušlatid triibulise madrusesärgi peal, peas must lintidega madruse müts, kuid jalas kollased püksid, millised tundusid meile väga naljakatena.

Sel kevadel jäi millegipärast meie tavakohane hundude ja skautide ühine jüriööloke süütamata.

Servaaäres jalgpalliväljakul, me külapoisid, lókke siiski süütasime.

Kevadpidu möödas, tuli meie klassil ette valmistada lõpetajate ärasaatmise õhtu. Võtsin osa laudade kohalepaigutamisest ja muudest sinna juurde kuuluvatest pisitöödest, kuid ärasaatmisel ma ei osalenud. Millegipärast polnud tahtmist...

Ees ootas järjekordne karjasepóli... Jäid ära harvad kinoskäimised ja kui tahtsid ennast vette kastata, ei jäänud muud üle, kui Aa randa lipata.

Peale kino õieti kusagil käia võimalust polnudki. Korra, see oli siis kui käisin neljandas klassis, esines Kohtla koolis keegi asjaarmastaja-ringirändaja nukkudega. Kohtla-Järvel korraldati mõnikord kino saalis pühapäeva hommikuti lastehommikuid, kus võisid viibida ka lastevanemad.

Suvel polnud aega kinos käia, talvel piiras kinoskäimist raha nappus. Nuputasime poistega, kuidas leida võimalus odavamalt kinos külmiseks, ja välja nuputasime!

Igal päeval, mil filme linastati, olid kasutusel eri värvi paberile trükitud piletid, valged, rohelised, punased või kollased. Teatud aja möödudes värvid kordusid. Eks me siis varusime igast värvist omale pileti(d). Omblusmasinaga toksisime piletile teise otsa augud sisse ja kõige suurema trügimise ajal torkasime piletikontrollijale, kelleks oli Pihli-nimeline vanem mees, vale piletiotsa pihku. Tol ajal kinosaaalis kohad nummerdatud ei olnud, igaüks võis istuda sinna kuhu soovis. Mõnikord, kui saal pooltühi juhtus olema, lubas vana Pihl meid ka piletitä sisse.

Kinos linastusid välismaa filmid. Põhiliselt USA; Inglise; Prantsuse; Saksa jt. Meenuvad mõnede filmide nimetused: "Kollase draakoni saladus", "Torm", "Kahe skaudi seiklused džunglis", "Esnapuri tiiger", "Kõrbelaul", milles peaosa mängis Zarah Leander. Ühes filmis, (nime ei mäleta), mängis peaosa maailmakuulus tenor Benjamino Gigli.

21. juunil 1940. aastal, keskpäeval, kui kari laudas viibis, läksin koos omavanuse naabripoisi Meinhard Hallikuga Kohtla-Järvele, et sealt omnibussiga edasi sõita Aa randa. Sain ema käest kolmkümmend senti, mis kattis edasi-tagasi sõidu kulud. Meinhardil oli raha natuke rohkem ligi, sest vanem vend Martin näpistas oma palgast sente ka noorema venna jaoks. Rannas müüdi jäätist ja ei jätnud Meinhard mindki kositamata.

Omnibuss seisis kino lähedal ja oli randa sõita soovijaid juba täis, kuid sebukskohti jätkus ka veel meie jaoks.

Juht käivitas mootori ja kavatses liikuma hakata, kui ootamatult veel sulgemata omnibussi uksest sisse kargas lotendavas ülikonnas, kõhn, keskmist kasvuga keskealine meesterahvas, punane lips lõua all lipendamas ning käratas peremehelikult juhile:

"Kuhugi ei sõida! Kõik kino saali miitingule!"

Inimesed Omnibussis hakkasid valjult nurisema, kuid mees ei jätnud jonni ja lõpuks juht alistus mehe nõude-
mistele ning ütles kõigile, et kui nii, siis tema ei sõida randa, mingu inimesed omnibussist välja!

"Kui randa ei saa, siis miitingule ka ei lähe!"
ütles üks omnibussist väljunud noorepoolne mees. Väl-
judes omnibussist, läksid inimesed meest saajatades
laiali, ilma et keegi oleks neist kinosaali sisenenud.

Mina ja Meinhard jälgis seekord randa minekuga
ei rutanud. Uudishimu sundis meid siirduma kino juur-
de, et oma silmaga veenduda, mis seal siis lõppude-
lõpuks siiski toimub? Mida see äsjakuuldud sõna -
miiting - üldse tähendab?

Hommikust alates püsis sel päeval ilus päikese-
paisteline ilm. Kas nüüd keskpäevase kuumuse tõttu,
või mõnel muul põhjusel, mis meile selgusetuks jäi,
olid avatud kõik kinomaja saali viivad uksed, seal-
hulgas ka avarii-väljapääsud.

Seisatusime peaukse lävel ja vaatasime saali
sisemusse. Lava eesriide küljes rippus punasele rii-
dele suurte valgete tähtedega maalitud loosung:

- KÕIK VOIM RAHVALE! -, mida ümbritses veel
kuuseokstest vanik.

Esimeses pingireas, ühes servas, istus - kolm
inimest... Ülejäänud toolid salsis haigutasid tühju-
sest.

Asjamees, kes omnibussi sõidu randa katkestas,
lausa traavis mööda lähedast Tallinn-Narva maanteed,
agiteerides seal kõndivaid üksikuid jalakäijaid mi-
tingule tulema.

Tund aega hulkusime kino ümbruses, lootuses,
et õnnestub siiski midagi huvitavat näha või kuulda,
aga kui me uuesti saaliuksest sisse piilusime, oli
juurde tulnud ainult üks asjahuviline. Paar organi-
seerijat jalutasid lava ees edasi-tagasi, heites
närvilisi pilke avatud ustele, kust aga sisenejaid
tulemas ei paistnud olevat.

Lõpuks löime ka meie käega, olles tüdinenud
ootamast ning kuna loomad ootasid kodus karjalask-
mist, siis asusime koduteele. Ise arutasime koduteel,
et noh, kui eestlased miitingule ei ilmunud, on veel
arusaadav, sest vene väed on baasides, parem igasu-
gustest miitingutest eemale hoida. Asjamees ju omni-
bussis rääkis võimu ülevõtmisest! Huvitav aga miks
ei ilmunud miitingule kohalikud venelased?

Vastuse saime umbes kuu aega hiljem, kui koh-
tasime juhuslikult Kohtla-Järvel elavaid endisi koo-
livendi Kohtla kooli päevilt, Mihhail Adamovitšit ja
Boriss Mirjukovi. Ohinaga, täis uhkust, seletasid
nad meile, kuidas ka nemad Tallinnas Vabadusväljakul
revolutsiooni tegid, muidugi koos isadega ja teiste
vene rahvusest isikutega Kohtla-Järvelt, Peipsiäär-
setest valdadest ning Petserimaalt.

Nii Adamovitš kui ka Mirjukov astusid kohe kom-
somoli ning sõjategevuse kandumisel Eestisse, võitle-
sid hävituspataljonis. Mirjukov jäi (või jäeti) saks-
laste tagalasse, kuid tabati. Istus mõnda aega Narva
vanglas kuni lasti maha.

Pärast sõda maeti Mirjukovi põrm koos teistega ühishauda Kohtla-Järve vanalinnas, kus haua põleb igavene tuli.

"Rahvaleht" ilmus veel lühikest aega pärast võimuvahetust Tallinnas, andes toimunud ja toimuvatest sündmustest küllaltki tõetruu ülevaate. Kui kõik varem ilmunud ajalehed suleti, hakkasid ilmuma "Rahva Hääli" ja "Kommunist". Et tõmuvast pidevat ülevaadet saada, ei jäänud muud valikut, kui osta "Rahva Hääli".

Riigivõim küll vaheldus, kuid esialgu talumees elas veel oma igapäevast, harjumuspärast elu. Elas niikausa, kuni kuulutati välja maariigistamine koos sellele järgnenud maa-reformiga. Meid see reform ei puudutanud. Olime ja jääme endistviisi rentnikeks. Uusmaasajaks keeldusid minu vanemad hakkamast. Isa ütles: "Kui omal maad ei ole, siis kellegi teise oma ma ka ei võta!"

Juba paar kuud enne kooliaasta algust levis kuuldu, mis meid väga rõõmustas. Senine koolijuhataja Julius Reineberg on kohalt maha võetud ja asemele määratud Aleksander Asil!

Ka jõudis meieni kuuldu, et senised kaevanduseomanikud, inglased, on minema aetud ja nende uhke elamu antud komnoorte kasutada.

Võtsime siis teekonna ette ja läksime kolmekesi: mina, Meinhard Hallik ja pinginaaber Kalju Käärt, ühel ilusal päeval Kohtla-Nõmmele, et oma silmaga veenduda, millega komnoored seal majas tegelevad. Vaevalt kuu aega oli maja komnoorte kasutada olnud, kuid nägi seest juba üsna armetu välja. Kaminasaaäis olev pehme, hele-da riidega kaetud mööbel narmendas ning oli plekke täis. Paljas parkettpõrand kriimustatud, kaminarestil ja selle ümbruses vedelesid konid.

Keset ruumi olid paigutatud mõned koroonalauad, millede ümber komnoored, plärud hambus, "kultuurselt" aega surnuks löid. Nägime nende hulgas ka ühte endist skauti, Otto Reinmaad.

Vaatasime mõne aja nende mängu pealt. Meid keegi mängima ei kutsunud. Seisime, kuni ilmus nende juht, kes pöördus meie poole järgmiste sõnadega: "Mis te nolid siin tolgendate! Katsuge et kaote!"

Tulimegi siis sealt tulema. Pagari juurest ostsime kuivikuid ning neid króbistades sammusime raudteed mööda kodu poole.

Kohtla-Järve kinos näidati nüüd nõukogude filme. Esimene film, mida ma vaatamas käisin, kandis nimetust "Volga-Volga".

Varem ajalehtedes ilmunud kriminullide ja põnevusromaanide asemele ilmusid tõlked nõukogude kirjandusest. Nii tutvusin ma juba 1946. aastal selliste romaanidega nagu N. Ostrovski "Kuidas karastus teras" ja D. Furmanovi "Tsapajev". Kohtla-Järvel käies paelus meie tähelepanu hoogne ehitustegevus paremat kütt enne Käva raudteed. Saime teada, et sinna rajatakse hooned tööstuskooli jaoks. Kohe otsustasime Meinhardiga, et algkooli lõpetamise järel, läheme õppima tööstuskooli. Sõja alguseks jõuti valmis ehitada kaks barakitaolist hoonet, millised hiljem jäid sõjavangide laagri ehitiste hulka ning on praeguseks juba lammutatud.

V ja VI klass 1940. a. kevadel

Keskel koolijuhataja Juliús Reinebergi
ees istub Karl Muru. Tagareas paremalt
teine Heínrich Toomíngas, aasta pärast
algava sõja esimene süütu ohver

Kohtla kooli õpilased ja õpetajad
1940. a. kevadel

1940 - 1941. kooliaasta.

Ehkki kooliaastaid juba viis seljataga, tundsin seekord erilist erutust ja uudishimu, kui vanast tuttavast klassiuksest sisse astusin.

Pinginaaber Kalju ootas juba pingis ees ja selle poole tunni jooksul, mis oli jäänud esimese tunni alguseni, kogunesid ka kõik ülejäänud klassikaaslased, kes sel sügisel kavatsesid jätkata oma õpinguid Kohtla koolis.

Endine klassikaaslane Ilmar Rooden jäi viiendat klassi kordama, Karl Muru oli juba suvel lahkunud, kuna vanemad siirdusid elama Tartumaale. Seesama Karl Muru, kellest hiljem sai TRÜ õppejõud ja professor ees- ti keele ja kirjanduse alal.

Kohtasin teda veel 30. mail 1944. aastal Tallin- nas Harjuoru võimlas, kust koos teiste, üle Eesti kok- kutulnud esindajatega (umbes 100 poissi), sõitsime 1. juunil välja Ida-Preisimaale spordilaagrisse, kus vii- bisime kuu aega. Tegelikult asus see laager praeguse Poola territooriumil, Narevi jõe ääres, Rosani linna lähedal. Mäletan, et selles spordilaagris viibinuist jätkasid aktiivset sportlikku tegevust pärast sõda Tallinna poisid, kõrgushüppaja Raimond Tamming, uju- jad Raimond Vahtmets ja Manfred Tamm.

VI kl.

Pinkide järjekorras alljärgnevalt:

Kalju Luha	-	Bernhard Kangro
Astrid Viikov	-	Valve Mäetak
Linda Saat	-	Maimu Kunberg
Ellen Odar	-	Maie Odar
Uno Mae	-	Otto Vihman
Kalju Käärt	-	Heinrich Kruup
Harald Viruvere	-	Heintso Nurk
Lembit Taluste	-	Kalev Lootus

Kooliaasta alguses tuli VI klassi kolm uut õpi- last mujalt. Need olid: Kalju Luha; Kalev Lootus ja Bernhard Kangro.

Teisel poolaastal, kohe pärast koolivaheaega, lisandus veel üks õpilane - Vassili Grünbaum.

Õpetajaid oli endiselt neli:

1. Aleksander Asi	-	koolijuhataja
2. Salme Papstel	-	õpetaja
3. Ilse Merilo	-	õpetaja
4. Marta Raude	-	õpetaja

A. Asi oli koolijuhataja ning ühtlasi ka V - VI liitklassi juhataja. Tema hakkas meile õpetama NSV Liidu geograafiat, NSV Liidu ajalugu, matemaatikat, füüsikat, loodusteadust, joonistamist, laulmist, võimlemist ja käsitööd poistele.

Salme Papstel õpetas vene- ja saksa keelt.

Marta Raude õpetas eesti keelt ja kirjandust.

Juba esimesel koolitunnil tuli lahendada mitmed pakilised küsimused: a) kuidas pöörduda õpetaja poole? Härra nimetus kadus käibelt kohe pärast võimuvahetust. Uus suhtlemisvorm - seltsimees - oli antud olukorras täiesti kohatu. Jäi üle ainuke võimalus - õpetaja -, ilma igasuguste lisandusteta. Nii me kõigi poole pöördusimegi - õpetaja Asi, õpetaja Raude jne., B) kuidas pöörduda võõra poole? Pärast pikka arutelu jõudsime otsusele, et härra ja seltsimees jäävad kõrvale, et igaüks leiab ise sobiva väljenduse, mis ei ole kuulaja kõrvale solvav.

Meie klassis, kohal, kus varem rippus Eesti Vabariigi Kaitsevägede Kõrgema Ülemjuhataja kindral Johann Laidoneri portree, rippus nüüd, ülbet muiet vurrudesse peitva, suure juhi ja õpetaja Jossif Vissarionovitš Stalini portree üksinda.

Vahetundidel uudistasime ringi ka teistes klassides. III - IV liitklassi ruumis, seinal, kus varem paiknes maal "Kolm põlve sammuvad Vabadussõtta", oli samale kohale paigutatud kolme habemiku ja ühe vuntsi pildid.

Esimesel koolipäeval õppetunde otseselt polnud. Aeg kulus uue olukorraga tutvumiseks, klassikomitee valimiseks ja uute õpperaamatute ostmiseks.

Kuna meil oli liitklass, siis võis eeldada, et klassikomitee valimisel osa komitee liikmeid esitatakse ja valitakse V klassi õpilaste hulgast, kuid siiski kujunes olukord selliselt, et kogu klassikomitee koosseis valiti ainult VI klassi õpilastest.

Klassikomitee valiti viieliikmeline:

1. Harald Viruvere
2. Heintso Nurk
3. Heinrich Kruup
4. Bernhard Kangro
5. Uno Mae

Töö jaotus klassikomitees kujunes järgmiselt:

1. Harald Viruvere	- komitee esimees (klassivanem).
2. Heintso Nurk	- komitee esimehe asetäitja
3. Heinrich Kruup	- kabe- ja malesektsoon
4. Bernhard Kangro	- seinalehe toimetaja
5. Uno Mae	- Suusatamine, kelgutamine

Õpperaamatud, mis me tol korral saime, olid uustrükiid, vastavalt ajavaimule koostatud ning me pidime paugupealt oma seisukohti ja veendumusi ümber kujundama hakkama.

Selleks "ümberkujunemiseks" kutsusid ajalehed igatahes küll, samuti raadiohääled. Õpetajad meile survet ei avaldanud, jälgisid ainult ettenähtud programmi täitmist ja kulgu.

Meil, hundudel, kerkis kohe üles küsimus. Mis saab edasi?

Ei olnud meie lippkonna endisel juhil nskm. Asil midagi muud ütelda, kui et see noorte organisatsioon on kõrgemalt poolt saadud korraldusega laiali saadetud ja kes soovib, võib astuda pioneeriks; pioneerijuht on kooli juurde kinnitatud, küllap ta lähemal ajal ennast kõigile tutvustab.

Tutvustamine venis siiski ajale pärast seda, mil koolimaja ümbrus sai koristatud. See endise aja komme kõlbas uute ümberkorralduste ajajärku koolielus ikkagi ära, kuigi seda vana aega väljaspool kooli kõvasti siunati.

Tutvumine pioneerijuhtiga kulges nii: Asi, kui koolijuhataja, andis meie liitklassile korralduse ühel päeval koguneda III -IV liitklassi ruumi, kuhu me ka läksime ja uudistades ootama jäime, mis edasi sünnib.

Pioneerijuht, noor naine või tüdruk, komsomolimärk rinnas, sisenes Asi saatel, kes teda meile tutvustas. (Tema nime olen kahjuks unustanud).

Peale tutvustamist Asi väljus, jättes delikaatselt pioneerijuhi meiega silm-silma vastu. Esimestest sõnadest peale oli näha, et puudusid suhtlemiseks vajalikud kogemused. Küllap oli kohe pärast juunisõnumi komsomoli astunud ja kaadri vähesuse tõttu valikuta Kohtla kooli suunatud.

Rääkis küll loosungilausestega, kuid need ei veennud kedagi. Igatahes kohtumise lõpul tema ettepanekule, astuda pioneeriks, keegi ei järgnenud.

Pärast mitmekordseid ebaõnnestunud ponnistusi luua pioneerirühm, loobus ta esialgu meiega tegelemast ning pööras oma tähelepanu noorematele, kellele hulgast leidis neid, kes soovisid oktoobrilasteks hakata.

Pioneerijuhi lähimaks abiliseks sai kohaliku võimumehe Otto Milderi vanem poeg, kes tollal õppis II klassis.

Juba enne Oktoobripühi liikusid oktoobrilapsed vormirõivais koolimajas ringi. Nead olid ka need, kes oma klassiruumi lähenevate pühade auks ajakohaselt kaunistama hakkasid. Ajalehtedest lõigati välja juhtide ja teiste riigitegelaste pilte, kleebiti need papitükikestele ning neid pilte võis näha mitmeid igal aknalaul.

Teistes klassides jäid sellised ilustamised ära. B. Kangro, kui peatoimetaja, eestvõttel ilmus pühadeks seinalehe esimene number. Kõik joonistused ja kirjutised käisid eelnevalt muidugi läbi õpetaja Marta Raude küllaltki noriva pilgu eest.

Septembri lõpul, ühel ilusal päikesepaistelisel soojal sügispäeval, lõpetas Asi koolitunnid varem ära ning läksime (V - VI) Kohtla jaama, kus ühel haruteel seisis mitmest reisivagunist koosnev agitrong.

Ühe vaguni trepil ootas meid vanem, lüheldlane, mustade juustega naisterahvas, kes tegi meile vene keeles korralduse, et enne vagunisse sisenemist olgu jalanõud klantsima löödud. Asi vahendas selle jutu meie keelde ning täitis tõlgi kohust ka hiljem, kui juba vagunis olime.

Ausóna! Vaguni sisemus lõi meid, sõna otseses mõttes, pahviks! Akendel sametkardinad ees, põrandal pehme vaip, vaguni seintel Jossif Vissarionovitsi raamatutud pildid noorusaastatest alates, lisaks veel elusuurune maal, kus isake mahvib mõnuga piipu. Vaguni keskel, linadega kaetud laudadel maketid tema sünnikodust koos ümbrusega; maketid salatrükikojast, kus oli ära näidatud, kuidas salatrükikoda tsaari sandarmitele kätte sattus ja veel palju-palju muud mis seotud Stalini elu ja tööga. Muidugi ei puudunud ka raamatud: tema enda kirjutatud ja teda ülistavad.

Kuulates naisterahva seletusi Asi asjalikus tõlkes, tekkis mul seda juttu kuulates, vastuoluline tunne. Keda nüüd uskuda? Kas seda grusiinlannat (see ta igatahes oli), või raamatut, mille kirjutas Daniel Palgi...

Alles mitukümmend aastat hiljem sai mulle lõplikult selgeks, et õigus oli ikkagi viimasel...

Kuna mindki oli klassikomiteesse sokutatud ja kohustused peale pandud, ei jäänud midagi muud üle, kui ennast oma ametis tõsisemalt liigutama hakata.

Panin seinalehte kuulutuse, et sel ja sel kuupäeval algavad kooli esivõistlused males ja kabes, osavõtta soovijail koheselt minu juures nimed kirja panna! Kuigi osavõtjate arv suur polnud; males kümme mekond, kabes mõned rohkem, õnnestusid võistlused üldiselt hästi. Oldi huviga asja juures ja nii õnnestus võistlused lõpetada enne talvise koolivaheaja algust. Males jäin teiseks, kaotades esikohta otsustavas partiis Allan Ontonile, kabes jäin tahapoole. Kabes võitis Otto Vihman.

Oktoobripuhade tähistamiseks õppis ühendkoor (koosnes III - VI kl. õpilastest), ära mitu uut laulu: "Suur ja lai..."; "Hommik koidab..." jt.

Harald Viruvõre esines ateistlike naljadega. Enamik pealtvaatajaid olid oma kooli õpilased, lastevanemaid seekord vähevoitu.

Ah-ja! Pidin unustama! Kõnemees oli ikka ka platsis. Kes ta oli, ei või kindlalt ütelda, kuid kaldun arvama, et oli õpetaja Marta Raude abikaasa. Mingi asjamees õpetaja Raude abikaasa tollal oli. Nägin teda tihti koolimaja juures sõitmas musta värvi sõiduautoga. Hiljem kuulsin, et ta oli 1941. aasta sügisel kadunuks jäänud.

Neelde on sellest kõnest jäänud vaid üksikud fraasid, nagu - rahva võim, - ammune unistus, - õnnelik elu...

Kuidas kõne, nii ka aplaus...

Detsembris läks ilm külmaks. Maha sadas paks lumk.

Jõgi tõmbus jääkaane alla varju. Nüüd jõudis tegutsemise järjekord Uno Mae kätte, et näidata omi võimeid. Nooremate klasside õpilastele organiseeris ta-
sasel jääl võistlused soome kelkudega, vanemad võistlesid suusatamises.

5. km. pikkusel võistlusrajal jagunesid kohad järgnevalt:

1. Uno Mae
2. Heinrich Kruup
3. Endel Nurk

Võitjate autasustamine toimus nääriõhtul. Mae sai raamatu, mina ja Nurk komplekti suusamääret.

See nääripidu oli erinev eelnevatest seetõttu, et enam ei olnud kavas näidendit. Isegi lava ei löödud enam kokku. Kõik kavas olnud esinemised toimusid klassipõrandal pealtvaatajate ees: laulud, deklamatsioonid. Solistina esines sel nääriõhtul Kalju Rooden Vitsikust.

Maiustuste pakid saime samuti, nagu varasematelgi aastatel. Kohal olid ka kooperatiivi kaubad: küpsised, kompvekid, limonaad jm. Müüjateks sel aastavahetusel kaks VI klassi parimat õpilast: Valve Mäetak ja Heinrich Kruup.

Tõepoolest, poolaasta hinded olid Valvel seekord kõige paremad!

Kui eeskavas tekkis hetkeline paus, kasutas selle momendi ära üks noorema klassi poiss, oktoobrilaps Sui, kes püüsti karates röögatas täiest kórist: "Elagu Stalin!"

Kõik kohalviibijad pöörasid pead ja vahtisid teda kui imelooma. Osa poisse tahtis talle selle tembu eest koduteel nahatäie anda, kuid Sui pääses ainult ehmatusega.

Valve ja mina "higistasime" esmakordselt elus leti taga olles. Käibel oli sel ajal veel kaks raha: eesti sent ja kroon ning kopikas ja rubla. Olles erineva väärtusega, tuli teha vastav ümberarvestus: 4 senti = 5 kopikat.

Tulime oma ülesandega kuidagiviisi toime. Pärast kassat üle andes ei tulnud kummalgi oma kõhna rahakotti kergendada.

Olin oma poolaasta hinnetega vägagi rahul. Ehkki sel aastal tuli juurde kaks uut õppeainet: vóór-keeled vene ja saksa, sain ka nendega üllatavalt hästi hakkama. Õpetaja Papstel avaldas arvamust, et need kes hästi laulavad, need omandavad ka kergemini vóór-keele oskuse. Õpetaja Papsteli arvamus ei läinud siiski täkke; ei Valve ega mina osalenud sel kooliaastal laulukooris.

Kirjalikud tööd olid mul enamasti heade ja väga heade hinnetega, suuliselt, jutustavates ainetes tekkis raskusi. Õpetaja Papstel kontrollis mind paaril korral, pannes enda vastu laua taha üksikult istuma, kas ma saksa keeles kuidagi salaja abimaterjali ei kasuta (spikerda), kuid tulemus oli alati ühesugune - suuliselt vaevalt rahuldav, kirjalikult hea või isegi väga hea.

Lõpuks arvestasid kõik õpetajad minu kirjalikke hindeid, suuliselt vastama kutsuti harva.

Talviseks koolivaheajaks andis õpetaja Asi mulle lisakohtustuse, aidata järele matemaatikas klassivend Kalju Luha. Tuli muidugi nõustuda, ehkki suusaradadel tundus meeldivam olevat. Aidata mul siiski polnud vaja. Kalju tänas mind valmisoleku eest teda abistada, lisades, et püüab ise võlgnevusest omal jõul üle saada, mille ta ka kevadeks täide viis.

Juba enne uue aasta saabumist sain teada, et kohe pärast uut aastat korraldab Kohtla-Järve algkool suusavõistlused, kus selgitatakse välja osavõtjad piirkondlikule suusavõistlusele. Mina ja Meinhard Hallik otsustasime sellest võistlusest osa võtta.

Tund aega enne võistluse algust olime Kohtla-Järve koolimaja juures, kus meid õpetaja Tigane kirjapani ning meile rinnanumbrid välja andis. Sõita tuli kolm kilomeetrit. Osavõtjaid oli paarikümne ringis.

Endalegi ootamatult, täieliku üllatusena, toime ära kaksikvõidu!

Esikoha saavutas Meinhard Hallik ajaga 10.24 min. Mina teisena läbisin võistlusmaa ajaga 11.05 min. Oma kooli esivõistlustel detsembris edestas Meinhardi, siis nüüd edestas ta mind tunduva edumaaga. (Võistlusmaa läbimise ajad säilinud märkmetest). Kohe olime tehtud poisid! Õpetaja ja ühtlasi spordijuht Tigane arvas meid nädala pärast läbiviidavatele piirkondlikest meistrivõistlustest osavõtjateks, 5. km. pikkusel võistlusmaal.

Meelolu oli hea. Saime tuttavaks paljude kohalike poistega, mis kindlustas meile edaspidiseks vaba liikumise Kohtla-Järvel, kartuseta, et keegi meile kallale tungiks või muidu liiga teeks.

Piirkondlikel meistrivõistlustel oli võistlejaid ka Jõhvist ja Kiviõlist. Neil võistlustel sai Meinhard neljanda ja mina viienda koha. Esimese ja teise koha said kohtlajärvelased Lont ja Suuban, kolmanda koha üks poiss Kiviõlist. Mitte, et me oleksime halvasti sõitnud, vaid võitjad olid meist paar aastat võrra vanemad. Sellel võistlusel osalesid ka täiskasvanud 10. km. pikkusel võistlusmaal.

Õhtul toimus võistlusest osavõtnute ja esinajate omavaheline koosviibimine kohaliku kino kõrvalruumis, kuhu kutsuti iga võistlusmaa viis paremat. Esinesid pillimehed. Jõime teed ja króbistasime küpsiseid.

Ei jäänud need võistlused sel talvel mulle veel viimasteks. Veebruaris, armee aastapäeval, korraldas raudteelaste spordiühingu "Lokomotiiv" kohalik klubi, Kohtla jaama lähistel oma esivõistlused. Mina, Meinhard Hallik ja Ado Liivamäe võistlesime seekord kolme kilomeetri pikkusel rajal.

Juba võistluse alguses hakkas sadama tihe- dat laia lund. Tuul tugevnes. Tuisulumi ummistas lagedamates kohtades võistlusraja.

Kogu aeg tuli samm-sammult läbi tiheda lume lausa trügida. Viimasel ~~keile~~ kilomeetril möödusin kogu aeg ees sõitnud Meinhardist ja tulin esikohale. Viimasel sajal meetril möödus väsinud eessõitjast ka Ado ning saavutas teise koha. Meinhard jäi seekord kolmandale kohale. "Lokomotiivi" esindajad tulid meie järel.

Pärast vaheaega ilmus kooli uus pioneerijuht. Kas endine loobus ise oma ametist, või tehti talle "kõrgemalt" poolt korraldus loovutada koht teisele, kes suudaks koolis asutada pioneerirühma, seda me teada ei saanud.

Esialgu paistis, et uus pioneerijuht suhtub veelgi ükskõiksemalt tema peale pandud kohustustesse kui endine, kuid selline arvamus osutus ennatlikuks. Peagi selgus, millise taktika valis uus pioneerijuht.

Ta vestles üksikult nendega, kelledest arvas, et need alluvad mõjutustele ja astuvad pioneeriks. Võttis aega mis võttis, aga asja sai! Aprilli keskel sidus pioneerijuht kogu kooli õpilaspere ees ülesrivistatud, umbes kahekümnele verivärskele pioneerile, kaela punase kaelaräti, mille järel need andsid pioneerivande. Meie klassist astus ainukesena pioneeriks kunagine noorkotkas, tolleaegne klassikomitee esimees Harald Viruvere, (elab praegu USA-s.)

Ajgal, mil pioneerijuht püüdis sisendada õpilastesse kehtiva korra ideoloogiat, töötas osa õpilasi talle vastu. Arvan, et enamus jäi sellest kõrvale, kuid selle, vastutõotava osa oli küllaltki tühelepanuväärne, sest ega muidu kohalik miilits lasknud Asi kaudu õpilasi hoiatada.

Keegi ei kutsunud küll otseselt üles kukutama kehtivat korda, kuid levitati edasi mitmesuguseid kuulujutte, naeruvääristati kohalikke võimumehi, kes oma tollase haridustaseme tõttu erilist intelligentsust ei väljendanud, nii sõnas kui pildis, milliseid sellistesse kohtadesse üles kleebiti, kus rohkem rahvast liikus.

Hakkasid levima ka mitmesuguse sisuga laulud. Toon järgnevalt näitena ühe sellise, millist lauldi "Katjuša" viisil.

Vanast elas vaba eesti rahvas,
oma teada vahva oli ta.
Kuid siis ütles Vares-Barbarussõv:
"Mis meil loeb üks väike vabariik!

Meil ju naabriks suur ja võimas Stalin,
uue usu ülem jumalus!" -
Selle Vares peremeheks valis...
Hõissa Stalin! Hurraa rumalus!...

Juhtus ka meie klassitoas pahandus, mille Asi suutis kuidagi ära vaigistada. Nimelt oli keegi suurel vahetunnil, kui klassis kedagi ei viibinud, seinal rippuval pildil suure juhi sorgus vurrud ulja džigiti vurrudeks ümber kujundanud. Mitte ~~maa~~ pildil endal, vaid pilti kaitsval klaasil, nii et Harald Viruverel õnnestus tundmatuks jäänud "kunstniku" loometöö kõrvaldada ja juhi endine väljanägemine taastada.

Aastate viisi koolis käies näris igaüks suurel vahetunnil seda, mis kodunt kaasa võetud, ilma et oleks võimalus olnud midagi peale rüübata. Sel sügisel, esimesel koolinädalal, tegi Asi kõigile teatavaks, et on võimalus hakata saama soovi kohaselt, kas kuumutatud piima või sooja teed. Igale soovijale kruusitäis. Enamus õpilastest kasutas selle võimaluse ära, kuid oli ka neid, kes endistviisi kuiva toitu närisid.

Peale koolivaheaega sain hakkama suure rumalusega. Veel praegugi, kui seda meenutan ja neid rindu kirjutan, närib midagi hinges...

Tookord solvasin oma klassiõde. Oli see kättemaks minu argliku, tärkava meheliku tunde üle muigamise eest? Või paistis ainult minu kujutluses nii? Ei tea... Ei tea...

Asi määramisega koolijuhatajaks, muutus õhkkond koolis rahulikumaks. Tunnetasime kõik õpetajate heatahtlikku suhtumist meisse. Igaüks meist püüdis omandada õpitavat oma võimete kohaselt. Innustatuna sellest, kui kergelt saavutasin esimesel poolaastal paremuselt teised hinded klassis, seadsin endale kindla sihi - pärast koolivaheaega vaja natuke rohkem pühenduda õppimisele. Polnud mingit kahtlust, et Valve jätkab vanas vaimus ja püüab sülitada klassi parima õpilase nimetust.

Mõnevõrra huvitav, mõnevõrra võõrastav oli õpida NSV Liidu ajalugu ja geograafiat.

Vene keele algteadmisi omandasime Maiste - Alleri "Vene keele õpik" järgi.

Marta Raude, eesti keele õpetaja, armastas meid tihti üllatada uue kirjandi teemaga. Kui viiendas klassis õppides õpetaja Asi andis kogu kooliaasta vältel igaühele ainult ühe kirjandusteose analüüsimiseks ja arvustamiseks, siis õpetaja Raude pidas loomulikuks vähemalt kahe teose arvustamist. Viiendas klassis kirjutasin arvustuse Oskar Lutsu teosele "Vaadeldes rändavaid pilvi", kuendas klassis sokutas õpetaja Raude mulle kaela kogu Fr. R. Kreutzwaldi kirjandusliku tegevuse. Higinistasin, mis higinistasin, aga valmis see arvustus mul sai ja kummalisel kombel läks mul neid teadmisi "Kalevipojast" vaja kakskümmend aastat hiljem, kui sooritasin eesti keeles sisseastumiseksamit Olustvere Põllumajandustehnikumi Kaugõppeosakonda.

Pean mainima veel üht olulist asja, mida eelnevatel aastatel koolis polnud. Nimelt suutis Kohtla kool endale mingil moel hankida raadiovastuvõtja. Nüüd olid iganädalased kooliraadio saated kogu kooliperele tavaliseks nähtuseks. Raadiovastuvõtja oli tollal küllaltki suureks harulduseks, seepärast kuulati kooliraadio saateid ülima tähelepanuga. Nüüd asendasid kooliraadio saated varasematel aastatel õpetaja Asi poolt eesti keele tundides ettelõetud katkendeid huvitavatest raamatutest, millised ta võttis vanade raamatukogust ja mis sobisid ka nooremale kuulajale. Jüri ära ka igal esmaspäeval hommikul enne tundide algust korraldatud ülekoolline nn. "palvustund".

Käsitöötunnis oli igal poisil vaba valik, mil-
lise eseme soovib valmis meisterdada. Kes tegi ta-
bureti, kes vineerist kohvrikese, kes traadist ja
hobusejõhvidest lambiklaasi puhastamise harja, kes
kõitis raamatuid jne. jne. Peamine oli valmistatud
eseme kasulikkus ja kasutamise võimalikkus. Hinda-
misel arvestas Asi selle viimistletust.

Ka sel aastal külastas, nagu varasematelgi
aastatel, kooli Jõhvis elav arst dr. Laasberg, kont-
rollides õpilaste tervislikku seisukorda.

1941. aasta kevad jäi viimaseks, mil veel ühi-
se sõbraliku perena, siiski juba omaalgatuslikult,
Kohtla jaama asula taga, Vanaküla karjamaal, noorte
kuuskedega ümbritsetud välul, jüriöölokke süütasime.
Mängisime mitmesuguseid mängu. Kaasavõetud toiduai-
netest valmistasime ühise õhtusöögi. Ööbisime kuuse-
okstest valmistatud telkides.

Koolimaja juures käisid vahal ajal, tahenenud
pargimurul ja võrkpalliväljakul, pallilahingud.
Asi algatusel tegime sel kevadel ka natuke kerge-
jõustikku. Maanteejooks 2 km., kuulitõuge, kaugus-
hüpe. Rohkemaks polnud varustuse puudumise tõttu
võimalust.

Enne suvepuhkusele minekut koristasime kooli-
maja ümbruse ja pargi talvisest saastast.

Kevadpidu möödus - kuulasime laule - ajakoha-
seid... Ühte laulis koor isegi vigases vene keeles.
Pealtvaatajad krimpsutasid nagu... Peo korraldamises
oli midagi vajaka...

VI klassi lõpetanutele oodatud ärasaatmis-lõ-
puõhtut ei korraldatud. Asi jagas klassis tunnistu-
sed kätte. Avasime - ja lugesime hämmeldusega Asi
enda käega kirjutatud rida tunnistuse viimasel le-
heküljel:

- Viiakse üle nõukogude kooli VI klassi -
Järelepärimise peale oskas Asi ainult nukralt naera-
tada - lausudes: "Selline oli korraldus".

Ainsana VI klassi õpilastest, ulatas Asi mulle
ka raamatu, mille esilehekülje alumises paremas nur-
gas pühendus.

Raamat kandis pealkirja:

Maksim Gorki

TARBETU INIMESE ELU

Kohtla algkooli VI klassi
parimale õpilasele
Heinrich Kruupile

Pitsat

mai 1941.a. Hoolekogu poolt

Mõnda skautlusest.

Skautlus on mäng, mis on kohandatud poiste kalduvustele, mõjudes samal ajal neisse kasvatavalt. Ühtlasi arendab energiat, leidlikkust ja huvi käsitöö vastu; ta sisendab poisis isamaalisust, distsipliini, julgust, rüütellikust. Ühe sõnaga - arendab iseloomu, mis on elus tähtsam kui miski muu. Skautluse printsiip seisneb poiste eneste ideede rakendamises, julgustades neid enesearendamisele, mis on üheks eelduseks astumisel tulevikus juba meeste ridadesse.

Skautluse arenemine on seotud Baden-Powelli nimega. Inglise lord Baden-Powelli poolt pikaajaliste katsetuste ja tähelepanekute tagajärjel töötati välja ja viidi ellu skautlik kasvatussüsteem, mis on tänapäeval levinud laialdaselt paljudes maailma maades.

Skautlus põhineb noorte isetegevuse, enesealgatuse põhimõtetel, virgutades noori, et neist kasvaksid kehaliselt ja vaimselt terved ning tugevad, iseloomult kindlad, ennastvalitsevad, iseseisvad, osavad, algatusvõimelised, tööroõmsad, kõlblalt ausameelsed, tugevatahtelised, iga alatud ülesande lõpuleviijad, kaasinimesi ja loomi armastavad, isamaad armastavad, tublid ning mehised mehed ja riigikodanikud, kes eluvõitluses nõutult ei seisatu, vaid algatusvõimelisina on alati valmis oma kohustusi kõige otstarbekohasemalt täitma.

Iga poiss ja noormees, alates 8. eluaastast, võis astuda eesti skautide perre!

Skautide pere liikmed jagunesid:

1). alates 8. eluaastast	-	hundurid
2). alates 12. eluaastast	-	skautideks
3). alates 18. eluaastast	-	vanemskauti-

deks. Erasisikud ja vanemad olid organiseeritud skaudisõprade seltsis. Nad said seltsi liikmena teotse-
da ja kaasa aidata noore ühingu juures vanemaina
või instruktoreina.

Astudes skautide perre, pidi astuja esimestel nädalatel põhjalikult tutvavaks saama skaudi seaduste mõtte ning sisuga.

Skaudi seadused.

- 1). Skaut on usaldatav.

Skaudi esimeses seaduses kajastub kogu skautluse seesmine väärtus ja au. See on kandvamaid seadusi. Skaut räägib tõtt ja peab oma sõna. Iga skaudi sõna on tõde. Kui skaut kinnitab midagi sõnades või ütleb: "Jah, ma teen seda!", siis on see tõde ning usaldatav, nagu oleks see kinnitatud pühaliku vandega ja skaut täidab iga antud lubaduse.

Kui skaut sõna murrab oma au vastaselt petmisega, valetamisega või käsu mittetäitmisega, siis, kui teda selleks usaldati, peab ta ära andma oma skaudimärgi ja tunnistuse, kuni tal jälle lubatakse neid kanda.

2). Skaut on truu isamaale, vanematele, juhatajatele ja seltsilistele.

Skaut on truu kõigile, kes seda väärivad, eriti oma kodumaale ja rahvale, kodumaa seaduslikule presidendile ja valitsusele, tunnustab oma vanemate, juhatajate, tööandjate ning kõigi kaaslaste teeneid ühiskonnale ning tema heaks, - sellepärast austab neid, hoiab nende poole, astudes välja nende vaenlaste vastu või igasüü vastu, kes neile halba soovib või neid laimab.

3). Skaut on abivalmis.

Skaudi kohus on olla kasulik ja teistele abivalmis. Skaudi kohus on alati ennastsalgavalt välja astuda ülekohtu vastu, skaut on alati valmis igal juhul tõsiselt abivajajat aitama, kuigi sealjuures tuleb loobuda oma isiklikest hüvedest. Kriitilistel hetkedel peab skaut teadma, mis on tema kohus, s.o., millest on teistele rohkem kasu, ja nii ta ka talitab. Skaut on igal ajal valmis teise elu päästmiseks ja esimeseks abiandmiseks.

4). Skaut on sõbralik.

Skaut on kõigi vastu heatahtlik ja vend igale skaudile, vaatamata, millisesse seltskonnakihti see kuulub. Skaut on valmis aitama igasüü, kes tõsiselt abi vajab. Skaudil ei ole vaenlasi, sellepärast kohtleb ta teisi inimesi ikka lahkelt ja vastutulelikult, nii nagu nad on, ja püüab neid mõjustada paremusele, nii hästi kui ta suudab ja oskab.

5). Skaut on viisakas.

Skaut on viisakas, vastutulelik ning tagasihoidlik. Eriti vanakeste, vigaste, naiste ja laste vastu. Iialgi ei võta ta tasu heateo eest. Ta püüab mõista teiste sisemist elu ja neid vastavalt kohelda, olles rahulik ja ükskõikne teiste inimeste nõrkuste vastu, tarbe korral aga juhtides nende tähelepanu otsekoheselt. Skaut on alati distsiplineeritud ja peenetundeline, ilma et iialgi teisi oma ülalpidamisega haavaks või asjatult tülitaks.

6). Skaut on loomade ja looduse sõber.

Skaut kaitseb igal juhul loomi piinamise eest; tappa võib looma ainult toiduks või tema kahjulikkuse pärast. Skaudid seavad kevadel linnupuure üles, külmal ajal toidavad ja hoolitsevad lindude eest. Skaut astub viisakalt vahele, kui rikutakse puid, pöösaid, muru.

7). Skaut on sõnakuulelik.

Skaut teab, et iga juhataja on vanem ning käsku ei anta asjata. Ta täidab iga korralduse kühku ning täpselt, kuigi see teinekord temale mõttetuna ja vastumeelsena tundub. Alles hiljemini võib ta pärida seletust, kui talle miski arusaadamatuna näis. See on skautlik distsipliin ja kasvatus ning ükski skaut ei jätta ühtegi alustatud tööd pooleli, kui see juba kord algatatud.

8). Skaut on rõõmus ja naeratab raskustele.

Skautlus on mäng. Iga ülesande, olgu see ükskõik kui raske, täidab skaut ikkagi "mängides"; skaut naeratab või vilistab raskustele; kõik läheb tema kätte. Sel on iseloomu kasvatus. Tubli iseloom jõuab aga läbi kõige täbaramastki olukorrast.

9). Skaut on kokkuhoidlik, töökas ja visa.

Skaut armastab tööd ja iga töötegijat. Töö ei riku meest, sellepärast skaut püüab õppida igasugust tööd, sest muidu võib mees rikkuda töö. Skaut on oma püüetes visa, sest iga algus on raske; kuid raskustest ja pettumustest jõuab tubli skaut üle, jõuab alati sihile. On ise mees. Iga sendi, mida vülja anda pole hädavajalik, kogub skaut ning viib kogutud summa hoiule, et häda korral ennast või teisigi aidata.

10). Skaut on puhas mõttes, sõnas ja teos.

Ta vaatab kahetsedes noormeest, kes rumalusi teeb ja rüügib. Skaudi aated on õilsad, nii püüab ka skaut olla kõigiti puhas ja õilis. Ta kannab hoolt enese, kodu ja ümbruse puhtuse eest, eriti hoidudes eemale looduse hävitamisest ja sattumast halbade seltsiliste hulka.

Skaudi raudsed seadused:

Skaut on

hoolas õppija,
karske ja
ei suitseta!

Hundu vorm.

Mütsiks oli rahvusvaheline hundu müts, mis õmmeldud kuuest rohelistest lapist kollaste nööridega pealaest Märteni, keset pealage khakiroheline nööp.

Khakiroheline, kahe rinnataskuga pükste sees kantav pluus. Püksid lühikesed, sinised, kahe tagumise puusataskuga. Tumedad, allapoole põlvi sukad. Kaelaside 70x70 cm, maleva värvi, hundu eritunnusega ja seotud nn. hundu sõlmega.

Kohtla koolis oli meie kaelasideme värviks oranž.

Skaudi vorm sarnanes põhiliselt hundu vormiga. Mõningad erinevused siiski olid: üldpeakatte- na tarvitati khakirohelist paadikujulist mütsi pruuni rihmaga. Juhid ja vanemad liikmed kandsid laia äärega rahvusvahelist skaudikaabut 2cm. laiuse ringpaelaga. Pluusil olid 4cm. laiused õlakud. Kaelaside kinnitati rõngaga.

Tütarlapsed kuulusid gaidide organisatsiooni. Nooremad olid hellakesed, vanemad gaidid. See organisatsioon töötas täiesti iseseisvalt umbes samadel põhimõtetel nagu skaudidki, erinedes muudugi üksikasjades.

Skaudi katse.

Vähemalt 2 kuud rühmas olla, kõigist harjutustest osa võtta.

1. Skaudi seadused, töötlus ja aru saada nende tähendusest.

2. Teada riigi hümn, lippu, nende tähendus ja tarvitamine.

3. Skaudi märgid, tervitus, vilesignaalid, teemärgid.

4. Kalamehe sõlm, liuglev aas, surmasõlm, seasõrg, ning nende otstarve; osata nööri otsi palistada.

5. Kergete haavade ümberkäämist ja nende sidumist. Seletada, milles seisab mustuse hädahoht.

6. Kuidas ja miks hoida käsi, jalgu, hambaid, näkna, kõrvu ja silmi korras.

7. Ette näidata kaasaskantav märkmik, kuhu märgitud enda vanemate ja juhtide nimed ja elukohad.

Teada järgmiste punktide: politsei, tuleohutuse, esimehe abi, postkontori, telegraafi, linna- (alevi-, valla-) valitsuse, aadressilaua ja lähima arsti, haigla, apteegi, tulekahju teadaandmise koha ning telefoni asukohad ning telefoninumbrid.

39

Skaudi töötuse andmine teostus rühma pidulikul koondusel.

Rühm rivistati hoburaua kujuliselt, rühma-juhiga (n.skautmaster) ja abijuhiga keskel.

Viimane hoidis käes algaja jaoks kaelasideme ja töotusmärgi.

Algaja, astudes salgajuhi saatel vanema juhi ette, jäi ootama viimaselt küsimusi.

Küsimustele vastanud, tegi algaja skaudi tervituse, pöördus lipu poole, sõnades kogu rühma kaastervitusel skaudi töötuse:

"Töotan teha kõik, mis minu võimuses, et täita oma kohustusi Jumala ja Eesti Vabariigi vastu, teha head ligimestele ja igal ajal talitada skaudiseaduste järgi".

Töötuse järel kinnitas rühma abijuht algajale kaelasideme ja töotusmärgi.

Vanem juht õnnitles noort skauti vasakut kättpidi.

Skautluse, kui noorte organisatsiooni tegevus lõpetati uute võimumeeste poolt 1940. aasta suvel, kohe pärast "revolutsioonilist" riigipööret.

Senini oli Alutaguse Skautide Maleva vanemaks kolonel A. Tomander, tollal Jõhvis paiknenud 4-nda Üksiku Jalaväe Pataljoni komandör.

Selle pataljoni ärasaatmine Jõhvist kujunes suureks rahva meeleavalduseks uue võimu vastu.

Pataljoni ärasaatmise tähtpäevaks Jõhvist Türiale oli määratud 10. september 1940. aasta, umbes kell 18.00. Kuna kraami oli palju, siis ei jõutud kõike selleks ajaks rongile laadida ja ärasõit teostus alles kella 22.00 paiku. Rahvast kogunes vahepeal Jõhvi jaama niivõrd palju, et sel näis ilmselt olevat poliitiline maik juures. Pataljon oli juba varem oma kasarmuist välja aetud, pidi nädalaid elutsema mööda linna laialipillatult ja - nüüd tuli teda saatma kogu linn!

Ümberringi oli nagu lillemeri, sõdurid ja rong uppusid lilledesse. Et pataljoniülema oli skautide maleva vanem, siis kui ülem jõudis noorte keskele, hakkasid need teda üles pilduma, hüüdes seejuures korduvalt "Elagu!"

Teadaolevalt vangistatigi juba mõne nädala pärast pataljoni ülem, keda süüdistati meeleavalduse organiseerimises.

Nüüd võime ainult oletada pataljoniülema jäljetut hauapaika...

Maleva juhiks oli n.skautmaster Harald Jürna. Ka tema edasise saatuse kohta puuduvad andmed.

Täiesti juhuslikult leidsin 1988. aasta suvel pööningut korrastades viimase ennesõjaaegse Hundutunnistuse, millest tehtud väljavõtte lisasin käesolevale kirjutisele.

Tunnistus tuleb uuendada
iga aasta 1. novembril.

Malevast lahkudes, tuleb tun-
nistus malevale tagasi anda.

J. & A. Oostmann Tallinn

HUNDUTUNNISTUS

Nr. *20*

MAKSEV KUNI

1. oktoober 1940

19... a.

TUNNISTUS

Selle omanik *l.th. Heinrich Kump*
on Eesti Skautide Maleva liige ja omab sellena õiguse kanda
hunduvormi ning oma eksamitele, ametitele ja teenetele vas-
tavald märke Eesti Skautide Maleva Põhimääruse korras.

Registreeritud *Mutaguse* Skautide Maleva
Kokke lippkonnas.

1 november 1939 a

Maleva vanem
[Signature]
Maleva liht

Hundud, skaudíd, merískaudíd
(heledates pluusídes) 1937. a. kevadel

Kohtla kooli õpilased ja õpetajad
1941.a. kevadel

Viiendas reas paremalt ^{neljas} kolmas tl. Kruup

Lõpetuseks.

Pool sajandit on sellest mälestusväärsest ajast möödunud, millal mina rea aastate jooksul pargi põlispuude keskel asuvast vanast maisahäärberi peauksest sisse astusin, et väljudes tunda - olen jälle teadlikumaks saanud.

Palju tollasest elust, sündmustest ja koolis toimunud on korvamatult unustusehõlma vajunud. Silmitsedes tollaseid pilte, pean kahetsusega nentima, et ei suuda taastada mälus mitte kõikide kaasõpilaste nimesid.

Võttes endale raske kohustuse, kajastada oma mälestustes lühikest ajajärku Kohtla kooli elust, tunnetasin juba esimeste ridade kirjapanekul, kui lünklikuks jäävad isegi need episoodid, mis virvatuledena kangastuvad minu mälus...

Ülevaatlikumaks muutuks pilt koolielust sel juhul, kui leiduks ka teisi tollaseid kaasõpilasi, kes võtaks vaevaks omi tühelepanekuid ja elamusi paberil jäädvustada. Kooli ajalugu on üks osa meie kõikide eluloost, kes kas või lühikestki aega seal õppinud on.

Lisan veel lühidalt juurde, kuidas kulges minu edaspidine elutee pärast seda, kui koolimaja uks minu selja taga sulgus... jäädavalt...

1941. aasta 14. juuni varahommikul jooksis erutusest, ja küllap ka hirmust värisev naabripere-naine Anna Hallik meile ning teatas uudise, mis meid kõiki paigale seisma tarretas.

Inimesi küüditatakse Venemaale!

Igaüks tegi tollal oma igapäevasi toimetusi ja talitusi, kujutamata midagi säärast ette, mis nüüd halastamatu selgusega inimeste mõttemaailma ja edaspidisesse suhtumisse kehtivasse korda jälle jättis, nende hulgas, kes seekord veel loomavagunites pikka teekonda kaasa tegema ei olnud määratud.

Servavääre küla jäi puutumata. Hirm ja ärevus pikkamööda vähenes, teatud tasandil pingestatus aga säilis. Haavad paranevad küll, aga armid jäävad ikka. Rahva kehha löödud haav ei armistu aga kunagi...

1941. aasta 21. juunil viibisin koos noorema õega külas vanemal, abielus oleval õel, kes elas Raudlepa külas Rakvere lähedal.

Õemehel oli omavalmistatud detektorradio ilma võimendajata. Oodates hommikueinet, istus õemees kõrvaklapid peas diivanil, kuulates raadiot. Õetütar, õepoeg, noorem õde ja mina mängisime lähedal. Korraga õemees tõusis ja erutatult ütles: "Lapsed! Sõda algas!"

Saime teada, et Saksamaa tungis varahommikul Venemaale kallale.

Teadsime küll, et juba mitmendat aastat kestavad lahingud mujal Euroopas, kuid see, et ka nüüd meil tuleb sõjakoledused üle elada, vapustas meid kõiki. Tahtsime öega kohe koju sõitma hakata, kuid öde keelitas veel mõneks ajaks sinna jääma.

Edasised sündmused arenesid kiiresti. Juuli algul ületasid pealetungivad Saksa väed Eesti piiri, lüües nüüd lahinguid juba Eestimaa pinnal.

Mobilisatsiooni eest varjas palju noori mehi endid ümbruskonna metsades. Hävituspataljoni, läti miilitsa ja punaarmee regulaarväeosade sõdurid pidasid neile jahti.

Ühe sellise jahi süütuks ohvriks teiste hulgas langes ka 15. aastane koolivend Heinrich Toomingas, kelle sõdurid Võrnu külas, kus Heinrich karjas käis, karja juures täkkidega läbi torkisid.

Metsavendi otsides piirati sisse ka Viikovi talu (asub praeguse mööblivabriku taga), kus kohapeal lasti maha kaks talus korteris olevat kaevandustöölist. Peremees Adolf Viikov viidi aga kaasa. Tema laip leiti sügisel Kabelimetsa külas asuvalt vanalt parunite surnuaialt õhukese mullakorra alt.

Servaaäre küla lähistele jõudsid Saksa väed 13. augusti hommikul. Enne külla sisenemist avasid nad külale püssi- ja kuulipildujatule. Olin parajasti loomadega karjamaal. Varjusin suure kivi taha. Juhuslikust kuulist sai surma naabri peretütar Marta Hallik, kes uudishimust aetuna oma viljapuu-aia jälgis lähenevaid sakslasi.

Ümberringi loomasid tulekahjud. Taranevad väeosad süütasid kõrgemalt poolt saadud käsku täites, - vaenlasele jätta ainult laastatud maa - igal pool, kus selleks võimalus avanes.

Servaaäre külas pandi põlema Lauri Tooma talu hooned.

Kuuldused mahapõletatud koolimajast ja Kohtla-Nõmme asulast, jõudsid ka meieni.

Augustikuu lõpul otsustasin minna hävitus-tööd vaatama. Koos Meinhardiga võtsimegi ühel päikesepaistelisel õhtupoolikul selle teekonna ette.

Mahapõlenud koolimaja kiviseinte vahel vallatles tuul... Hooti paiskus suitsunud aknaorvadest välja tuhatolmu...

Varem koolimaja esisel pargiõsas asunud mänguplatsid ja piirdeaiad olid lõhutud, kogu park reostatud, täis igasugust prahti.

Kõndisime läbi kogu asula. Ainult varemed, varemed, varemed...

Üksikutel majaasemetel sonkis tuhas mõni süinge näoga mees või naine...

Nähes seda kõike, tõmbusid kired tahtmatult rusikasse...

Aastaid hiljem anti mitmele nendes süütamistes kaasosalejale linna aukodaniku nimetus.

Kuratlik iroonia?

Sügisel otsustasin, kui võimalus avaneb, oma haridusteed jätkata.

Oktoobris sooritasin sisseastumiseksamid Jõhvi Gümnaasiumi, kuid õppetöö algus mingitel põhjustel venis.

Alles 2. jaanuaril 1942. aastal avanes võimalus astuda sisse uue kooli uksest. (See hoone on tänaseni säilinud. Palju aastaid tegutses seal Jõhvi Keskkool, praegu tegutsevad õpilaste küsittöö ja muud ringid). Kooli astujaid oli tolle aja kohta hulgaliselt. Esimesi klasse moodustati kaks, kummasgi üle kolmekümne õpilase. Oppimine oli tasuta. Oppemaks 150 marka.

Kohe algusest peale andis tunda õpperaamatute ja vihikute puudus. Seetõttu kulus palju aega õpitava aine konspekterimisele. Tihti kasutasime juhuslikult hangitud paberit. Hiljem avastasin, et Kohtla-Nõmmel müüb kaupmees Edwardt vihikuid üks mark tükk. Kallid olid küll, aga polnud midagi parata, tuli osta.

Kohtla algkooli 1941. aasta lõpetanuist siirdusid peale minu Jõhvi Gümnaasiumi edasi õppima veel Valve Mäetak ja Maimu Kunberg, kuid mingil, mulle teadmatuks jäänud põhjusel, **MAIMU** teist õppeaastat enam ei alustanud. 1940. aasta lõpetanuist oli ees Kalju Võip. Aasta hiljem tuli järele klassiyend Uno Mae.

Elamine võõraste juures, samuti muud sõjaaja puudused mõjusid loomulikult ka meie õppeedukusele.

Teise klassi, ehk nagu ametlik paber kinnitas, Gümnaasiumi Alamastme lõpetamise järel (vastav praeguse 8 klassi lõputunnistusele), otsustasime kolmekesi siirduda Tallinna Merekooli. Saatsime järelepärimise Tallinna Merekooli, kust meile saadeti merekooli vastuvõtutingimused. Üheks tingimuseks oli, et kooli astuda soovijal peab eelnevalt olema vähemalt kolm kuud meresõidu praktikat. Minul ja ühel teisel poisil oli küll adramadruse praktika olemas, kolmandal polnud sedagi, oli linnapoiss ja nii jäi unistus uljast meremehe elust ainult unistuseks.

Kuna merekoolist ei saanud asja, viisin dokumendid sisse Tallinna Tehnikumi, sooviga astuda õppima masinaehitust. Sisseastumiseksamid sooritasin ära, aga sügisel jäi Tallinna sõit katki, kuna sagesid nõukogude sõjalennukite pommirünnakud Tallinnale, kus ma ühe pommirünnaku ise üle elasin.

Koju logelema ma siiski ei jäänud. Oiendasin üleminekueksamid üheksandasse klassi ning olin seega jälle Jõhvi Gümnaasiumi õpilane.

Õppida lasti meil kuni 28. jaanuarini 1944. aastal. Siis kool sulleti põhjusel, et Sankt-Peterburgi all võitlev Saksa sõdur, tegi ehtpreisiliku sammuga ümberpöörd, alustades uut operatsiooni koodnimetusega "Drang nach Westen", vajaj koolihoonet Feldlazareti tarvis.

Kuu aega olin kodus, seejärel läksin tööle Kohtla-Järvele Baltische Öl Gesellschafti majandusosakonda transporditööliseks. Töötasin kuni sügiseni, väljaarvatud juunikuu, mil viibisin Ida-Preisimaal spordilaagris.

1944. aastal, septembri lõpus, kohalik võim järjekordselt vahetus. Võimu vahetusega võeti ära kolmelt Servaääre küla renditalupidajalt maakasutusõigus.

Kohtla-Järvel ellukutsutud Kaubandusvalitsus (OPC) rajas nende talude baasil oma abimajandi. Ema-isa jäid esialgu abimajandisse tööle. Mul ei jäänud muud nõu üle, kui minna mingit eriala õppima. Kuna Kohtla-Järvel avati tööstuskool, siis läksingi sinna lukksepa erialale. Kohtla koolist tulid tööstuskooli õppima Martin Tuude, Helmuth Tisler, Feliks Sajur, Engelhard Petrovits.

1945. aasta sügisel lõpetasin tööstuskooli. Kuna lõpetajad kavatseti suunata tööle Kunda Tsemenditehasesse, siis otsisin võimalust lähemalt tööd leida. "Soru" eest saingi tööle Käva kae-
vandusse motoristina.

1947. aastal, enne kevadtööde algust, olime sunnitud lahkuma Servaäärest, kuna lähisaamine venelasest abimajandi juhatajaga, kes oli tüüpiline vähik põllumajanduses, läks väga teravaks.

Uueks elukohaks sai Amula küla, kus rajasin ka perekonna.

1949. aasta 25. märtsi jahedal, loobjakasel hommikul jälgisime kogu perega, kuidas "Studebakerid" mööda külavaheteed sõitsid, autokastid kompsudega vanureid, naisi ja lapsi täis tuubitud. Seda valu...

1952. aasta kevadel, pärast kursuste lõpetamist, asusin tööle traktoristina Vaivara MTJ-s. 1956. aasta kevadel siirdusin tööle traktoristina Kohtla-Järve sovhoosi.

Mida aasta edasi, seda teravamalt tunnetasin, et minu elus on midagi väga tähtsat puudu jäänud. Et seda puudust korvata ja mitte võimalust lõplikult mööda lasta, saatsin 1960. aasta sügisel Olustvere Põllumajandustehnikumi Kaugõppeosakonnale järelpärimise õppimisvõimaluste kohta tehnikumis.

Vastus tuli julgustav ja nii ma läksingi 1961. aasta jaanuari algul tehnikumi sisseastumiseksamitele.

Eksamid sooritasin edukalt ja vastu mind võeti, kuid jäi veel üks võlgnevus, mille pidin esimese kursuse jooksul kõrvaldama. Nimelt polnud kehtiv minu haridusttoendav dokument, sest see kinnitas küll, et ma olen õppinud üheksandas klassis, - kuid mitte nõukogude valitsuse ajal.

Selliseid, nagu mina, kogunes kümmekond inimest ja suvisel sessioonil, õppides juba tehnikumi kursust, sooritasime eksternina 7. klassi eksamid kohaliku Reegoldi kooli juures.

1965. aasta detsembris anti kätte diplom noorem-agronoomi kutsega. Selleks ajaks olin töötanud juba poolteist aastat Kohtla-Järve sövhoosis Järve osakonna juhatajana.

Edasiõppimiseks mul enam kavatsust polnud.

1966. aasta novembris aga ilmusid minu juurde kaks kursusekaaslast, kelledega koos tehnikumi lõpetasime, teatega, et nemad sõidavad edasi Tartu, kus toimuvad Eesti Põllumajanduse Akadeemiasse astujatele konsultatsioonid. Kas mina ei tahaks kaasa tulla?

Loomulikult ma pikalt ei mõtelnud. Olin kohe nõus, sest konsultatsioonidel osalemine ei kohustanud veel millekski, andis aga ülevaate sellest, millised nõuded on sisseastumiseksamitel.

Midagi uut konsultatsioonidel ei räägitud, korraldati eksamiainetes keskkooli õppekava. Eriti vajalikud olid konsultatsioonid neile, kes keskhariduse omandanud kaugõppe teel.

Vormistasin dokumendid EPA Agronoomiateaduskonna Kaugõppeosakonda rohumaaviljeluse erialale.

Sisseastumiseksameid tuli sooritada kolm, eesti keeles, keemias ja füüsikas. Kartsin ise kõige rohkem füüsikat, sest tehnikumist saadud teadmised tundusid jääma vähesteks. Nii ka juhtus. Füüsikaeksamit sisseastujatelt võttis vastu TRÜ Füüsika-matemaatika Teaduskonna õppejõud Olga Malkina, koos kolme abilisega, TRÜ viimase kursuse üliõpilasega.

Suuliste vastustega sain hakkama, aga alles pärast kahe ülesande lahendamist loeti eksam sooritatuks.

Sisseastumiseksamite hindad olid:

Eesti keele kirjand	- 4
Füüsika	- 3
Keemia	- 4

EPA rektori Minna Klementi poolt allakirjutatud küskkiri teadetetahvilil kinnitas must-valgel, et olen soovitud teaduskonda immatrikuleeritud.

Nüüd jäi ainult ära proovida kuidas edaspidi õppimine kulgema hakkab. Ei saa öelda, et kõik oleks kergelt läinud. Kolmanda kursuse lõpul tekkis isegi väike tüdimustunne, kuid sellest sain üle ja juhtuski nii, et 1972. aasta juunis EPA uus rektor Arnold Rüütel ulatas mulle diplomi õpetatud agronoomi nimetusega.

1967. aastal oli sisseastujaid 106. Nendest lõpetas normaalajaga kakskümmend neli, mina sealhulgas.

1972. aasta juunist kuni 1981. aasta juunini töötasin Kohtla-Järve sovhoosis seemne-
kasvatuseagronoomina. Viimased kuus ja pool aastat, kuni vanaduspensionile jäämiseni, töötasin ETKVL koondise "Agro" Jõhvi aiandis.

Nüüd on siis kirjas need mõttesõhvatused, milliseid suutsin meenutada oma koolipõlvest.

Ärgu lugeja pahandagu esinevate keeleliste vääratuste ja muude vigade puhul.

Tahtlikult ei lasknud ma teha keelelist korrektuuri, sest tegemist on siiski isiklike meenutustega kooli muuseumile, mitte kirjandusliku teosega laiemale lugejaskonnale tarbeks.

Loodan siiski, et suutsin, ehkki lühikese ja katkendliku, ülevaate anda tollasest koolielust, tema muredest ja rõõmudest.

On rohtunud roobasteed,
kadunud rajad...

On möödunud lapsepõlv,
jäänud vaid kaja...

Amula sept. - dets. 1988.